

KLJUČNE PREPREKE RAZVOJU AGROTURIZMA NA PODRUČJU SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE I SURADNJI KLJUČNIH DIONIKA

Marinelić, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2018

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Split, Faculty of economics Split / Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:124:813092>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-04-19**

Repository / Repozitorij:

[REFST - Repository of Economics faculty in Split](#)

UNIVERSITY OF SPLIT

SVEUČILIŠTE U SPLITU
EKONOMSKI FAKULTET

DIPLOMSKI RAD

**KLJUČNE PREPREKE RAZVOJU AGROTURIZMA NA PODRUČJU
SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE I SURADNJI KLJUČNIH
DIONIKA**

Mentor:

izv.prof.dr.sc. Pivčević Smiljana

Student:

**univ. bacc. oec. Ana Marinelić,
Matični broj: 2160269**

Split, listopad, 2018.

SADRŽAJ:

1. UVOD	4
1.1 Problem istraživanja	4
1.2 Predmet istraživanja	6
1.3 Istraživačka pitanja	6
1.4 Ciljevi istraživanja	7
1.5 Metode istraživanja	7
1.6 Doprinos istraživanja	8
1.7 Struktura diplomskog rada	8
2. AGROTURIZAM	10
2.1 Definicija agroturizma	10
2.2 Elementi agroturizma	12
2.3 Agroturizam u europskom kontekstu	13
2.3.1. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj – EAFRD	15
2.3.2. Pristup LEADER („Povezanost aktivnosti za razvoj ruralnog gospodarstva“)	17
2.3.3. Analiza razvoja agroturizma odabranih Mediteranskih zemalja	20
2.3.3.1. Italija	20
2.3.3.2. Francuska	21
2.3.3.3. Španjolska	22
2.3.3.4. Grčka	23
3. AGROTURIZAM REPUBLIKE HRVATSKE	24
3.1 Zakonska regulativa ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj	24
3.2 Nadležne institucije agroturizma RH	25
3.2.1. Ministarstvo poljoprivrede	25
3.2.2. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju	25
3.2.3. Hrvatska gospodarska komora	27
3.2.4. Hrvatska mreža za ruralni razvoj- Lokalne akcijske grupe (LAG)	27
3.2.5. Ministarstvo turizma	28
3.2.6. Hrvatska turistička zajednica	29
3.3 Ostali relevantni dionici	30
3.3.1. Hrvatska udruga za turizam i ruralni razvoj "Klub članova Selo"	30
3.4 Obiteljska poljoprivredna gospodarstva- nositelji razvoja agroturizma	31
3.4.1 Pokazatelji strukture obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava RH	31
3.4.2 Pokazatelji strukture turističkih OPG-ova	33

4. AGROTURIZAM SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE	35
4.1. Prostorna i sociodemografska obilježja Splitsko-dalmatinske županije	35
4.2. Turizam na području Splitsko-dalmatinske županije.....	37
4.3. SWOT analiza agroturizma Splitsko-dalmatinske županije	39
5. EKSPLORATORNO ISTRAŽIVANJE	42
5.1. Cilj i metodologija istraživanja	42
5.2. Rezultati istraživanja	43
5.2.1. Istraživanje vlasnika/djelatnika agroturističkih gospodarstava.....	43
5.2.2. Istraživanje vlasnika/djelatnika obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava	50
5.3. Intervjui	53
5.4. Preporuke i implikacije istraživanja.....	55
5.5. Ograničenja istraživanja.....	57
6. ZAKLJUČAK.....	59
SAŽETAK.....	60
SUMMARY.....	61
LITERATURA	62
POPIS SLIKA.....	65
POPIS GRAFOVA.....	65
POPIS TABLICA.....	66
PRILOZI	66

1. UVOD

1.1 Problem istraživanja

Ruralni prostor koji je osnovni resurs za razvoj ruralnog turizma pokriva čak 92% teritorija Republike Hrvatske. Najznačajniju ulogu na ruralnom prostoru imaju upravo obiteljska poljoprivredna gospodarstva koja na razne načine koriste prednosti ruralnog kraja ovisno od uvjeta i specifičnosti regija u kojima se nalaze. U Hrvatskoj je prema podacima iz 2007. godine registrirano 352 turistička seljačkih gospodarstva odnosno obiteljskih poljoprivrednih gospodarstva koja se pored osnovne poljoprivredne djelatnosti bave i dodatnom turističkom aktivnošću. Upravo uvođenje turističkih aktivnosti u ruralnim područjima, u ovom slučaju na obiteljska poljoprivredna gospodarstva, otvara mogućnost za poboljšanje njihove ekonomske uspješnosti odnosno za njihovo efikasno poslovanje.¹

Prema podacima Agencije za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, ukupan broj poljoprivrednih gospodarstava u RH, 2017. godine je 164.458. U Splitsko-dalmatinskoj županiji je 12.770 poljoprivredna gospodarstva.²

S obzirom na činjenicu da kod nas pojam turizam na seljačkom gospodarstvu i pojam agroturizam nisu jednoznačno definirani Brščić, Franić i Ružić³ ističu definiciju OECD –a prema kojoj je agroturizam je sastavnica ruralnog turizma koji je podijeljen na agroturizam, ekoturizam, avanturistički i izletnički turizam. Agroturizam je uže definiran kao turistička aktivnost koja je organizirana od strane obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, odnosno poljoprivrednih proizvođača, dok ostali spomenuti vidovi ruralnog turizma mogu biti organizirani od strane poljoprivrednog gospodarstva, ali to najčešće nije slučaj nego ga uglavnom organiziraju subjekti izvan ruralnog prostora i/ili subjekti koji nisu uključeni u poljoprivrednu djelatnost. Budući da se u praksi najčešće koristi upravo pojam agroturizam, dalje će se upotrebljavati ovaj termin.

Negativni trendovi u depopulaciji ruralnih područja i napuštanje poljoprivredne proizvodnje dovode do zaključka kako je nužno iznijeti strategiju zaustavljanja potonjih trendova te se sve više ističe potreba za ekonomskom diversifikacijom. Ruralne lokalne zajednice pokušavaju

¹Čurić, K. (2010) Agroturizam kao dodatna djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, *Praktični menadžment*, Vol. I, br. 1, str. 101

²Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2017) *Upisnik poljoprivrednika*, [Internet], raspoloživo na: <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/> [25.04.2018.]

³Brščić, K., Franić, R., Ružić, D. (2010) Zašto agroturizam – mišljenje vlasnika, *Journal of Central European Agriculture*, Volume 11, No. 1, str. 31-42

razviti nove ekonomske aktivnosti kako bi stanovništvo ostalo na gospodarstvima, primjerice daljnje procesuiranje poljoprivrednih proizvoda, odnosno proizvodnju proizvoda dodane vrijednosti (*value added*, engl.), manje prerađivačke pogone te najvažnije turizam i e-poslovanje.

Agroturizam je aktivnost temeljena na vlasništvu zemljišta, pokazuje rast i doprinosi razvoju ruralnom prostora i smanjenju depopulacije tako što privlači i razvija nove usluge u ruralnom prostoru, otvara mogućnost zaposlenja, stvara novu infrastrukturu kao i mogućnost ostvarivanja dodatnog izvora prihoda.

Razvoj ruralnog turizma, pa tako i agroturizma, kao dio strategije ruralnog razvoja uključuje diversifikaciju u lokalnoj ekonomiji, dodani izvor prihoda poljoprivrednom gospodarstvu razvojem turističkih aktivnosti na postojećim gospodarstvima, kreiranje dodatnih rekreativnih aktivnosti koje mogu koristiti stanovnici lokalne zajednice kao i turisti, isticanje zajedništva – identificiranjem stanovnika s cijelim mjestom ili lokalnom zajednicom.

Zbog potonjih razloga, agroturizam je potican od regionalnih i nacionalnih vlasti, kao model zaustavljanja depopulacije ruralnih prostora i vlasti pružaju potporu poljoprivrednim proizvođačima u gradnji smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta.

Prema istraživanjima za područje Istre⁴ ističu se niz ograničenja koja otežavaju poslovanje agroturizama:

- nedostatna potpora resornih ministarstava, lokalnih i turističkih zajednica,
- potreba za programima razvoja i subvencijama za agroturističku djelatnost,
- nedovoljna dostupnost informacija i kreditiranja, zapošljavanje djelatnika ,
- složena organizacija rada u poljoprivredi i turizmu.

Glavna ograničenja u poslovanju OPG-a u razvoju agroturizma:

- nedovoljan/složen sustav mjera i poticaja,
- informiranost o programima poticaja,
- zapošljavanje neobiteljske radne snage,

⁴ Krajnović A., Čičin-Šain D., Predovan M. (2011) Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma – problemi i smjernice, *Oeconomica Jadertina* 1/2011, str. 42, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/68201> [23.5.2018]

- previsok PDV,
- visoke kamate na kredite.

S obzirom na sve gore navedeno, istraživačko pitanje koje se postavlja u radu jest koje su ključne prepreke razvoju agroturizma na području Splitsko-dalmatinske županije i suradnji ključnih dionika tog procesa.

1.2 Predmet istraživanja

Predmet istraživanja jest analiza postojeće i mogućnosti buduće suradnje dionika agroturizma Splitsko-dalmatinske županije. Kroz istraživački rad će se provesti kvalitativno i kvantitativno istraživanje na uzorku obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, resornih ministarstava i institucija, lokalnih akcijskih grupa i ostalih dionika na području županije s ciljem ispitivanja njihovih stavova prema učinkovitosti nadležnih institucija, korištenju institucionalne podrške, zadovoljstva zajedničkom suradnjom.

Kroz kvalitativno i kvantitativno istraživanje, anketiranje i osobni intervjui, također će se analizirati stavovi subjekata o zakonodavstvu i fiskalnim nametima u agroturizmu te njihov utjecaj na poslovanje subjekata.

1.3. Istraživačka pitanja

S obzirom da se radi o eksploratornom istraživanju, u radu se postavljaju sljedeća istraživačka pitanja:

1. Kakvom dionici dionika agroturizma Splitsko-dalmatinske županije ocjenjuju međusobnu suradnju?
2. Kakvu razinu i oblike suradnje priželjkuju?
3. Koji su ključne prepreke boljoj suradnji i unaprjeđenju agroturizma Splitsko-dalmatinske županije?

Ustanovit će se stavovi dionika o preprekama i mogućnostima agroturizma u Splitsko-dalamtinskoj županiji, što uključuje i podršku nadležnih institucija (HGK, MINP, LAG-ovi, MINP, županijske turističke zajednice), moguće prevelike porezne namete mikro i malim poduzetnicima kao što su OPG-ovi, te razinu korištenja financijske podrške Europske unije (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj- program LEADER).

1.4. Ciljevi istraživanja

Glavni cilj istraživanja je teorijski analizirati i definirati pojam agroturizma, njegov razvoj u RH te empirijski odrediti razinu kooperacije dionika agroturizma Splitsko-dalmatinske županije.

Osim toga, ostali ciljevi istraživanja su:

- ustanoviti stavove vlasnika OPG-ova/agroturističkih gospodarstava prema resornim institucijama u domeni agroturizma,
- ustanoviti zadovoljstvo vlasnika OPG-ova/agroturističkih gospodarstava sa zakonodavstvom i fiskalnim nametima vezanima uz agroturizma,
- istražiti informiranost vlasnika OPG-ova/agroturističkih gospodarstava o financijskim poticajima RH i EU za razvoj turizma (Europski fond za ruralni razvoj- program LEADER),
- dati prijedloge za unaprjeđenje suradnje dionika te unapređenje agroturizma Splitsko-dalmatinske županije.

1.5. Metode istraživanja

Prilikom izrade rada i donošenja zaključka koristiti će se sljedeće metode :

- Metoda analize - raščlanjivanje složenih pojmova, sudova i zaključaka na njihove jednostavnije sastavne dijelove te izučavanje svakog dijela za sebe i u odnosu na druge
- Metoda deskripcije - postupak opisivanja predmeta ili pojava odnosno postupak izgleda i osobina predmeta ili tijeka razvoja pojava.
- Induktivna metoda – do zaključka o općem sudu dolazi se na temelju posebnih ili pojedinačnih činjenica koje se obuhvaćaju dosljednom i sistematskom primjenom induktivnog načina zaključivanja. Polazi se od izučenog prema neizučenom, odnosno od većeg broja pojedinačnih pojava rade se uopćavanja. Ukratko, induktivna metoda se temelji na postupku zaključivanja od pojedinačnog prema općem
- Deduktivna metoda - temelji se na dedukciji, odnosno na zaključivanju od općih sudova ka pojedinačnim ili ka drugim općim sudovima. Ona služi u znanosti posebice za objašnjavanje činjenica i zakona, zatim predviđanja budućih događaja, otkrivanju novih činjenica i zakona, provjeravanju hipoteza te za znanstveno izlaganje. Deduktivni način zaključivanja je u

potpunosti sustavno i dosljedno primijenjen u deduktivnoj metodi. Za provođenje deduktivne metode pretpostavlja se poznavanje općih stavova, znanja na temelju kojih se shvaća ono pojedinačno. Iz deduktivne metode, kao njen razvijeniji oblik proizašla je aksiomska metoda. Ona se zasniva na činjenicama ili načelima koji ne zahtijevaju dokazivanje jer su izravno očiti.

- Metoda prikupljanja sekundarnih podataka – metoda kojom se na temelju prethodnih istraživanja prikupljaju podaci, informacije, stavovi i mišljenja o predmetu istraživanja.
- Metoda anketiranja – metoda kojom se na temelju anketnog upitnika istražuju i prikupljaju podaci, informacije, stavovi i mišljenja o predmetu istraživanja.
- Metoda dubinskog intervjua - dubinski intervju je relativno nestrukturirani i opširni intervju u kojem ispitivač nastoji dobiti opširne, duboke i detaljne odgovore na postavljena pitanja.⁵ Ovaj tip intervjua omogućava najveću fleksibilnost. Ovom metodom će se dobiti opsežniji i dublji odgovori dionika (vlasnici OPG-ova, djelatnici TZ-ova, HGK Split...) koji potencijalno mogu razjasniti prepreke i mogućnosti koji se i istražuju.

1.6. Doprinos istraživanja

Prvenstveno, ovim radom se želi ukazati na važnost agroturizma i suradnje njegovih dionika u ruralnom i turističkom razvoju Splitsko-dalmatinske županije, s obzirom na bogatstvo prirodnim i kulturnim resursima županije.

Ovim radom se želi ukazati na pomanji broj znanstvenih radova u domeni agroturizma RH te u Splitsko-dalmatinskoj županiji. Kroz analizu postojeće i mogućnosti buduće suradnje dionika agroturizma Splitsko-dalmatinske županije i provedbu kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja na uzorku obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, resornih ministarstava i institucija, lokalnih akcijskih grupa i ostalih dionika na području županije kako bi se ispitali njihovi stavovi prema učinkovitosti nadležnih institucija, korištenju institucionalne podrške, zadovoljstva zajedničkom suradnjom.

1.7. Struktura diplomskog rada

Diplomski rad sastojat će se od 5 poglavlja. U uvodnom dijelu diplomskog rada opisat će se problem istraživanja, odrediti predmet i ciljevi istraživanja, zajedno s istraživačkim pitanjima

⁵ Zelenika, R. (1998): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet Rijeka, Rijeka

za koja će se pokušati pronaći kvalitetni odgovori. Također u ovom dijelu će biti opisane metode koje će biti korištene pri analizi podataka i donošenju zaključaka, te opisati način prikupljanja podataka. Također će se opisati doprinos ovog istraživanja i struktura samog diplomskog rada.

U drugom dijelu će se definirati pojam agroturizma, njegovi elementi te analizirati njegov europski kontekst. Nadalje u poglavlju, analizirat će se stanje agroturizma RH, uloga nadležnih institucija, OPG-ova i ostalih dionika.

Treće poglavlje je dio rada u kojem se detaljno analizira stanje agroturizma Splitsko-dalmatinske županije kroz SWOT analizu i utvrđivanje prostornih, sociodemografskih i ekonomskih obilježja županije.

Eksploratorno istraživanje i njegovi rezultati bit će prikazani i analizirani u četvrtom poglavlju, a zaključak u petom poglavlju. Na samom kraju rada prikazat će se korištena literatura, popis tablica, grafikona i slika, te primjer anketnog upitnika koji će se nalaziti u prilogima.

2. AGROTURIZAM

2.1. Definicija agroturizma

Seoski turizam, ruralni ili zeleni turizam je oblik turizma u kojem se podrazumijeva povremeni boravak turista u seoskoj sredini koja posjetiteljima čistoga zraka i prirodnog ambijenta, pruža različite mogućnosti aktivnog sudjelovanja u životu i radu u seoskom gospodarstvu, ali i sudjelovanje u blagdanskim i prigodnim svečanostima, pokladnim običajima i drugim manifestacijama.⁶

S druge strane, predlaže se da pojam „seoski turizam“ odgovarajuće nadomjesti s dva naziva „ruralni turizma“ i „seljački turizam“ ili „turizam na seljačkim gospodarstvima“⁷

Nadalje, s obzirom na značajke pojedinih dijelova ruralnog prostora, a osobito s obzirom na strukturu njihove atrakcijske osnove, navodi se 19 mogućih vrsta turizma: „turizam na seljačkim gospodarstvima, rezidencijalni turizam, sportsko-rekreacijski turizam, kulturni turizam, lovni i ribolovni turizam, edukacijski turizam, zavičajni turizam, nostalgijaški turizam, avanturistički turizam, tranzitni turizam, kamping turizam, kontinentalni nautički turizam, vjerski turizam, zdravstveni turizam, gastronomski i enogastronomski turizam, ekoturizam, turizam zaštićenih dijelova prirode, poslovni (nedokoličarski) turizam, shopping – turizam i neke druge vrste turizma“. Dakle, za pojam turizma koji se je razvio na seljačkim gospodarstvima ili obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima predlaže se naziv seljački turizam ili turizam na seljačkom gospodarstvu.⁸

U Zakonu o turističkoj djelatnosti seljački turizam se definira kao „boravak turista u domaćinstvu koje je organizirano kao turističko seljačko gospodarstvo (seljačko domaćinstvo) radi odmora i rekreacije“⁹ Zakonom o turističkoj djelatnosti definiraju se i turističke usluge u seljačkom turizmu te da turističke usluge u ovom obliku turizma može pružati član seljačkog domaćinstva koji ima rješenje o odobrenju za pružanje ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu sukladno Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti u kojem su nadalje obrazloženi uvjeti za pružanje ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu. Pravilnikom o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu precizno se definira pojam seljačkog

⁶ Čavlek N., Vukonić, B. (2001) Rječnik turizma, Masmedia, Zagreb, str. 348

⁷ Ćurić, K. (2010) Agroturizam kao dodatna djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, Praktični menadžment, Vol. I, br. 1, str. 101

⁸ Ibid. str. 101

⁹ Zakon o turističkoj djelatnosti, NN 8/96, [Internet], raspoloživo na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1996_01_8_119.html [25.04.2018.]

domaćinstva i razvrstavanje objekata u seljačkom domaćinstvu, zatim se navode opći minimalni uvjeti i kriteriji za obavljanje turističke odnosno ugostiteljske djelatnosti, potrebna oprema te kategorizacija objekata i usluga. Prema tom Pravilniku „Seljačko domaćinstvo je seljačko gospodarstvo ili obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo upisano u Upisnik poljoprivrednih gospodarstava sukladno Zakonu o poljoprivredi i koje pruža ugostiteljske usluge u seljačkom domaćinstvu sukladno Zakonu o ugostiteljskoj djelatnosti“.¹⁰

Nadalje, Zakon o poljoprivredi definira obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo kao samostalnu gospodarsku i socijalnu jedinicu koju čine punoljetni članovi zajedničkoga kućanstva, a temelji se na vlasništvu i/ili uporabi proizvodnih resursa u obavljanju poljoprivredne djelatnosti.¹¹

„Turističko seosko obiteljsko gospodarstvo je manja gospodarska cjelina smještena u turistički atraktivnome kraju koja daje izvoran proizvod ili uslugu gospodarstva, a u čiji su rad uključeni svi članovi obitelji. Poljoprivredno, obiteljsko, seosko gospodarstvo koje pruža turistički proizvod ili uslugu stječe status „turističkoga seoskog obiteljskog gospodarstva“. Turizam na obiteljskom gospodarstvu dopunska je djelatnost vlasnika gospodarstva i njegove obitelji.“¹²

S obzirom na činjenicu da kod nas pojam turizam na seljačkom gospodarstvu i pojam agroturizam nisu jednoznačno definirani, ističe se definicija OECD –a prema kojoj je agroturizam je sastavnica ruralnog turizma koji je podijeljen na agroturizam, ekoturizam, avanturistički i izletnički turizam. Agroturizam je uže definiran kao turistička aktivnost koja je organizirana od strane obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, odnosno poljoprivrednih proizvođača, dok ostali spomenuti vidovi ruralnog turizma mogu biti organizirani od strane poljoprivrednog gospodarstva, ali to najčešće nije slučaj nego ga uglavnom organiziraju subjekti izvan ruralnog prostora i/ili subjekti koji nisu uključeni u poljoprivrednu djelatnost. Budući da se u praksi najčešće koristi upravo pojam agroturizam, dalje će se upotrebljavati ovaj termin.¹³

¹⁰ Ćurić, K. (2010) Agroturizam kao dodatna djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, *Praktični menadžment*, Vol. I, br. 1, str. 101-105

¹¹ Zakon o poljoprivredi NN 149/09 raspoloživo na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_12_149_3636.html [25.04.2018.]

¹² Ćurić, K. (2010) Agroturizam kao dodatna djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, *Praktični menadžment*, Vol. I, br. 1, str. 101-105

¹³ Ibid.

2.2. Elementi agroturizma

Negativni trendovi u depopulaciji ruralnih područja i napuštanje poljoprivredne proizvodnje dovode do zaključka kako je nužno iznijeti strategiju zaustavljanja potonjih trendova te se sve više ističe potreba za ekonomskom diversifikacijom. Ruralne lokalne zajednice pokušavaju razviti nove ekonomske aktivnosti kako bi stanovništvo ostalo na gospodarstvima, primjerice daljnje procesuiranje poljoprivrednih proizvoda, odnosno proizvodnju proizvoda dodane vrijednosti (*value added*, engl.), manje prerađivačke pogone te najvažnije turizam i e-poslovanje.

Agroturizam je aktivnost temeljena na vlasništvu zemljišta, pokazuje rast i doprinosi razvoju ruralnom prostora i smanjenju depopulacije tako što privlači i razvija nove usluge u ruralnom prostoru, otvara mogućnost zaposlenja, stvara novu infrastrukturu kao i mogućnost ostvarivanja dodatnog izvora prihoda. Razvoj ruralnog turizma, pa tako i agroturizma, kao dio strategije ruralnog razvoja uključuje diversifikaciju u lokalnoj ekonomiji, dodani izvor prihoda poljoprivrednom gospodarstvu razvojem turističkih aktivnosti na postojećim gospodarstvima, kreiranje dodatnih rekreativnih aktivnosti koje mogu koristiti stanovnici lokalne zajednice kao i turisti, isticanje zajedništva – identificiranjem stanovnika s cijelim mjestom ili lokalnom zajednicom.

Zbog potonjih razloga, agroturizam je potican od regionalnih i nacionalnih vlasti, kao model zaustavljanja depopulacije ruralnih prostora i vlasti pružaju potporu poljoprivrednim proizvođačima u gradnji smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta. Najčešće aktivnosti na agroturističkim gospodarstvima: „sam uberi proizvod“ (*pick-your-own produce*, engl.), edukacijski programi za djecu, zoološki vrt s domaćim životinjama i festivali na gospodarstvu.

Agroturizam može biti organiziran u više oblika¹⁴, najčešće:

- stacionarni,
- stacionarni oblik u kojem gosti sami pripremaju hranu ili se hrane izvan gospodarstva,
- ugostiteljsko – izletnički agroturizam,
- gospodarstva otvorenih vrata.

¹⁴ Brščić, K., Franić, R., Ružić, D. (2010) Zašto agroturizam – mišljenje vlasnika, *Journal of Central European Agriculture*, 11 (1), str. 31-42

2.3. Agroturizam u europskom kontekstu

Posljednjih godina tri su osnovna faktora dovela do povećanja broja prepoznatljivih ruralnih turističkih odredišta i poduzeća¹⁵:

- pad prihoda od poljoprivrede i promjene u sustavu podrške poljoprivrednicima koji vrši prevelik pritisak na farmere i ruralne stanovnike da diverzificiraju svoje aktivnosti;
- rad ruralnih razvojnih agencija, uključujući skupine LEADER, koje podržavaju Strukturni fondovi EU-a;
- pojačana svijest o dužnosti pružanja pristupa te mogućnost zarade od turizma među organizacijama uključenim u upravljanje okolišem, uključujući nacionalne i regionalne parkove te tijela koja se brinu o izgrađenoj baštini.

Istovremeno, mijenja se i tržište ruralnog turizma: boravci se skraćuju, prisutan je veći interes za zdravlje i aktivan odmor te veća briga za okoliš. Stalna je potražnja za svim vrstama smještaja, ali i povećana svijest o standardima u okviru svih sektora.¹⁶

Za razliku od gradova i naselja obalnog turizma, ruralna su područja prilično raspršena. Većina ruralnih lokalnih vlasti ima ograničena financijska sredstva i nedostatak osoblja za upravljanje turizmom. Stoga je važno da aktivnosti upravljanja budu jednostavne i praktične.

Kako i same definicije pokrivaju vrlo različite termine pod kapom seoskog turizma, takva je situacija i u praksi. Ne samo da ne postoji jedinstvena pokrivenost tog termina na području Europe, već se razlike osjećaju i na nacionalnim razinama, varirajući od destinacije do destinacije. Kao primjer možemo navesti sljedeće:

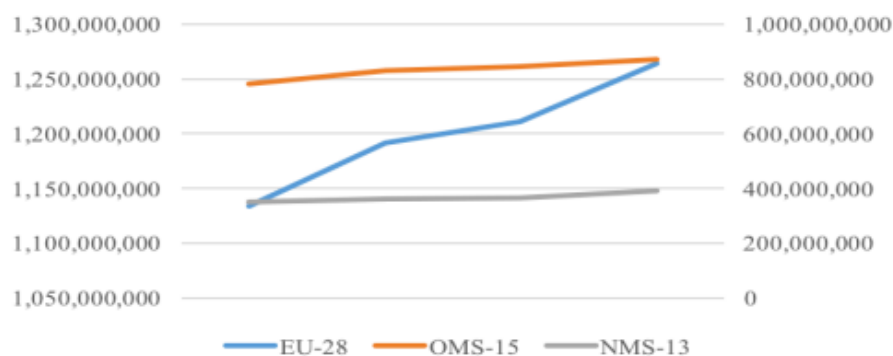
- tradicijska, popularna odredišta u blizini većih urbanih područja, koja primaju veći broj dnevnih posjetitelja – Sächsische Schweiz (D), Trossachs (UK),
- tradicijska područja za odmor značajnog broja smještajnih objekata i s infrastrukturom, koja se fokusiraju na poboljšanje ponude i smanjivanje utjecaja na okoliš – Schouwen West (NL),
- zaštićena područja koja nastoje upravljati turizmom, okolišem i lokalnom ekonomijom na integriran način – Vosges du Nord (F),

¹⁵ Jelinčić, D. (2007) Agroturizam u europskom kontekstu, Stud. ethno. Croat., vol. 19, str. 269-291

¹⁶ Ibid. str. 281

- ruralna područja koja velikim dijelom karakteriziraju povijesni gradići i sela te bogato povijesno, arhitektonsko, kulturno ili industrijsko naslijeđe u ruralnom krajoliku – Pays Cathare (F), Vallonbruk (S), Vale do Lima (P),
- udaljena područja čija se atraktivnost bazira na životu u divljini i ekoturizmu – Skaftárhreppur (IS),
- bogata poljoprivredna područja u kojima je glavni turistički proizvod život na farmi – Ballyhoura (IRL), Bregenzerwald (A),
- područja u blizini mora koja žele razviti ruralni turizam u destinacijama u unutrašnjosti, dalje od obale – Sitia (GR), Basilicata (I),
- planinska ili šumska odredišta koja su djelomice razvila ruralni turizam, ali nastoje diverzificirati i poboljšati ponudu – Lungau (A), Pohjois-Karjala (FIN), Montaña de Navarra (E)¹⁷.

Broj noćenja u turističkim smještajnim jedinicama u EU-28 u razdoblju 2012.-2015. povećan je za 12% u odnosu na 2012. godinu, s 1.13 milijarde noćenja na 1.26 milijardi noćenja, obje skupine zemalja slijede slične trendove, OMS-15 (*Old Member States*, engl.) s povećanjem od 11% i NMS-13 (*New Member States*, engl.) povećanje od 12% e u 2015godini. Navedeno je prikazano na Slici 1. Vidljivo je da otprilike 15% ukupnog smještajnog kapaciteta Europe predstavlja seoski turizam.¹⁸

Slika 1: Razvoj ostvarenog broja noćenja u turističkim smještajnim jedinicama ruralnih područja 2012-2015

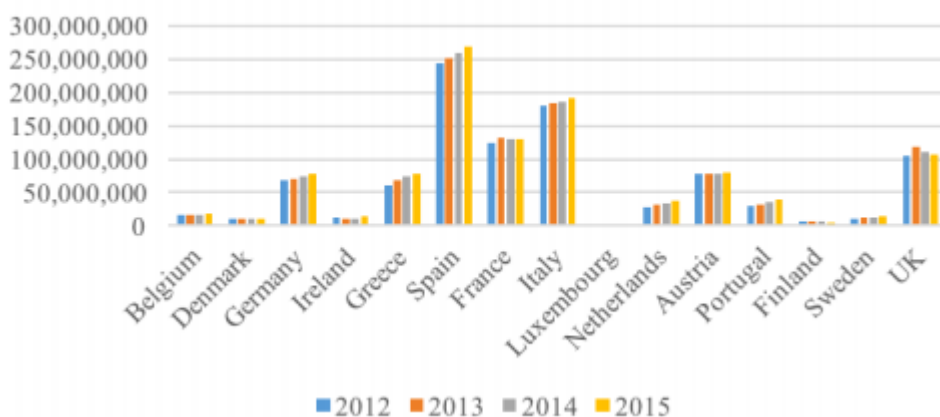
Izvor: Maria-Irina, A. (2017) Ecotourism, agro-tourism and rural tourism in the european union, file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/cactuspaper.pdf

¹⁷ Jelinčić, D. (2007) Agroturizam u europskom kontekstu, Stud. ethnol. Croat., vol. 19, str. 281

¹⁸ Maria-Irina, A. (2017) Ecotourism, agro-tourism and rural tourism in the European Union, [Internet], raspoloživo na: file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/cactuspaper.pdf 67853 [27.09.2018.]

Slika 2 prikazuje razvoj broja noćenja u turističkim smještajnim objektima OMS-15 od 2012. do 2015. godine. Kod svih zemalja, osim Finske, prisutno je povećanje broja noćenja u turističkim smještajnim jedinicama ruralnih područja, što pokazuje uzlazni trend i rastući interes za ovaj oblik turizma.

Portugal pokazuje najimpresivniji porast od 34% u 2015. godini u odnosu na 2012., ali Španjolska je definitivno predvodnik seoskog turizma u EU-28 u razdoblju 2012.-2015., s dvostruko više noćenja u turističkim smještajnim jedinicama ruralnih područja Italije, dok ih usko slijedi Francuska. Illes Baleares u Španjolskoj, južna belgijska pokrajina Luksemburg, zapadni dio nizozemskog područja Zeeland, Burgenland u istočnoj Austriji, Cumbria u sjeverozapadnoj Engleskoj i Gornja i Otočna regija Škotske su ruralna mjesta koja su zabilježila najveći broj noćenja provedena u smještajnim jedinicama seoskog turizma.¹⁹

Slika 2: Broj noćenja u smještajnim jedinicama ruralnih područja „Starih zemalja članica- 15“ 2012-2015

Izvor: Maria-Irina, A. (2017) Ecotourism, agro-tourism and rural tourism in the european union, file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/cactuspaper.pdf

2.3.1. Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj – EAFRD

Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj (Agricultural Fund for Rural Development, EAFRD) ima za cilj jačanje europske politike ruralnog razvoja i pojednostavljivanje njezine provedbe. Konkretno, poboljšava upravljanje i kontrolu nad politikom ruralnog razvoja za razdoblje 2007. - 2013. Fond se financira sredstvima Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) i pridonosi ostvarivanju ciljeva strategije Europa 2020 promicanjem održivog ruralnog razvoja

¹⁹ Maria-Irina, A. (2017) Ecotourism, agro-tourism and rural tourism in the European Union, [Internet], raspoloživo na: file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/cactuspaper.pdf 67853 [27.09.2018.]

u cijeloj Europskoj uniji. Pridonosi ekološkoj i teritorijalnoj ravnoteži, zaštiti klimatskih uvjeta i uvođenju inovacija u poljoprivredni sektor. Europski parlament 19. studenog 2013. godine odobrio je Uredbe br. 1305/2013 (za potporu ruralnome razvoju) i br. 1306/2013 (o financiranju, upravljanju i nadzoru ZPP-a) o novom višegodišnjem financijskom okviru za razdoblje od 2014. do 2020. godine, kojom su stavljene izvan snage Uredbe br. 1290/2005 i br. 1698/2005.

Za razdoblje od 2007. do 2013. godine, programu je namijenjeno 96,4 milijarde eura. U novom financijskom razdoblju od 2014. do 2020. godine, predviđeni proračun za poljoprivredni program i ruralni razvoj iznosi 95,577 milijardi eura, što čini 24,4% ukupnog proračuna. Ukupna alokacija za Program ruralnog razvoja 2014. - 2020. iznosi 2,383 milijardi eura, od čega će Republici Hrvatskoj iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj na raspolaganju biti 2,026 milijardi eura.²⁰

Sredstvima programa mogu se koristiti poljoprivredni gospodarski subjekti, poljoprivredne organizacije, udruge i sindikati, udruge za zaštitu okoliša, organizacije koje pružaju usluge u kulturi zajednice, uključujući medije, udruge žena, poljoprivrednici, šumari i mladi.

Opći ciljevi EAFRD-a su:

- jačanje konkurentnosti poljoprivrednog i šumarskog sektora i poboljšanje kvalitete života u ruralnim područjima,
- zaštita okoliša izvan urbanih područja,
- poticanje diverzifikacije ruralnog gospodarstva.

Ruralni razvoj pridonosi konkurentnosti poljoprivrede, održivog upravljanja prirodnim resursima i klimatskim promjenama te uravnoteženju teritorijalnog razvoja ruralnih područja. U skladu sa strategijom Europa 2020, podrška za ostvarenje ciljeva ruralnog razvoja planira se ostvariti kroz sljedećih šest aktivnosti:²¹

- poticanje transfera znanja i inovacija u poljoprivredi, šumarstvu i ruralnim područjima,
- jačanje konkurentnosti svih vrsta poljoprivrede i povećanje održivosti gospodarstva, s naglaskom na sljedeća područja:
 - olakšavanje restrukturiranja gospodarstva koja se suočavaju sa velikim strukturnim problemima, osobito obiteljskih gospodarstava s malim tržišnim

²⁰ Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj – EAFRD, [Internet], raspoloživo na: <http://europski-fondovi.eu/content/europski-poljoprivredni-fond-za-ruralni-razvoj-eafrd> [02.05.2018.]

²¹ Ibid

udjelom, tržišno orijentirana gospodarstva u pojedinim sektorima i gospodarstva potrebna za poljoprivednu raznolikost,

- olakšavanje generacijskog obnavljanja u poljoprivrednom sektoru,
- obnova, očuvanje i promicanje ekološke ovisnosti o poljoprivredi i šumarstvu,
- promicanje učinkovitosti resursa i pomak potpora prema niskim razinama ugljičnog dioksida i klimatski prilagodljivoj poljoprivredi, prehrani i šumarstvu,
- promicanje socijalne uključenosti, smanjenje siromaštva i gospodarski razvoj ruralnih područja, s naglaskom na sljedeća područja:
 - olakšavanje diversifikacije, stvaranje novih malih poduzeća i otvaranje radnih mjesta, poticanje lokalnog razvoja u ruralnim područjima,
 - povećanje pristupa, korištenja i kvalitete informacijskih i komunikacijskih tehnologija (ICT) u ruralnim područjima.

U okviru tehničke pomoći i akcija umrežavanja, EAFRD će financirati uspostavu europske mreže za ruralni razvoj, EIP (Europsko inovacijsko partnerstvo) mreže, Europske evaluacijske mreže za ruralni razvoj i nacionalne ruralne mreže. Također, doprinijeti će ciljevima programa EIP za poljoprivredne produktivnosti i održivosti kroz potporu EIP operativnim skupinama.²²

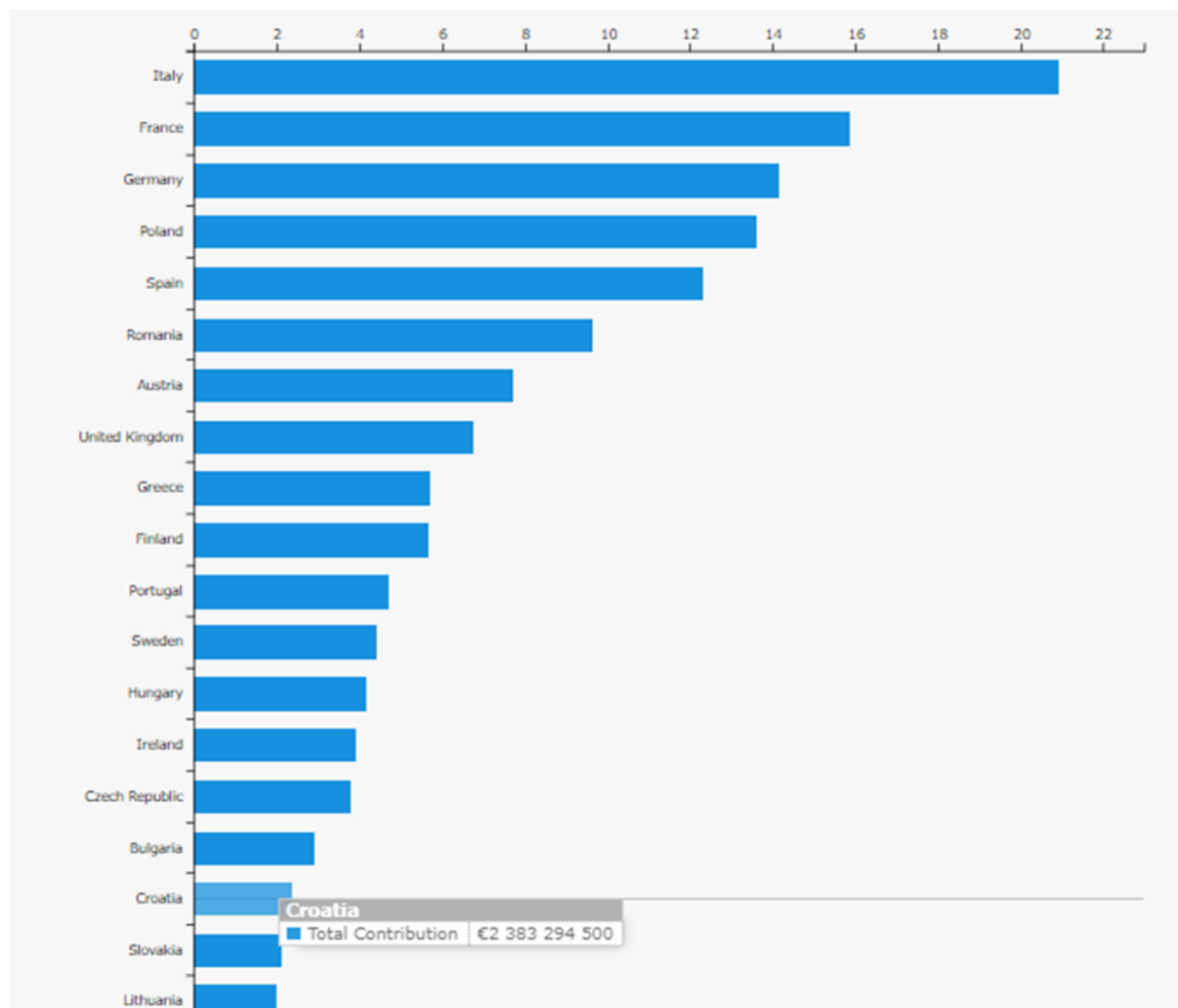
2.3.2. Pristup LEADER („Povezanost aktivnosti za razvoj ruralnog gospodarstva“)

Pristup LEADER predstavlja koncept koji je inicirala Europska komisija. Ovim se pristupom ruralno stanovništvo i lokalni čimbenici, uključujući i lokalnu upravu nastoje mobilizirati u svrhu razmatranja potencijala svojega kraja koji treba na kraju uobličiti kroz izradu i primjenu razvojne strategije. LEADER se odnosi na lokalne strategije razvoja koje obuhvaćaju integrirajuće i višesektorske aktivnosti koje se razrađuju i primjenjuju po pristupu odozdo prema gore. Također važno je osnivanje lokalnih akcijskih grupa koje će voditi cjelokupan proces koji uključuje inovacije, suradnju i umrežavanje. LEADER pristup je za lokalni razvoj, tijekom niza godina, dokazao svoju korisnost u promicanju razvoja ruralnih područja u potpunosti uzimajući u obzir multisektorsku potrebu za endogenim ruralnim razvojem temeljem pristupa odozdo prema gore. LEADER stoga treba nastaviti sa svojim djelovanjem u budućnosti, a njegova bi primjena trebala ostati obvezna za sve programe ruralnog razvoja.

²² Europski fondovi, „U proračunu Europske unije za Hrvatsku je ukupno namijenjeno 3,568 milijardi Eura za prve dvije godine članstva“, [Internet], raspoloživo na: http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/Instrument%20za%20povezivanje%20Europe%20%28CEF%29_0.pdf [02.05.2018.]

Potporna LEADER-a lokalnom razvoju iz Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj trebala bi obuhvatiti sve aspekte pripreme i provedbe lokalnih razvojnih strategija i rad lokalnih akcijskih grupa, kao i suradnju među područjima i grupama koje djeluju na lokalnom razvoju. Najmanje 5% od ukupnog doprinosa EAFRD-a usmjerenog ruralnom razvoju, biti će rezervirano upravo za LEADER pristup.²³

Slika 3: Ukupni proračun po zemljama (dnevno ažuriranje): Europski poljoprivredni

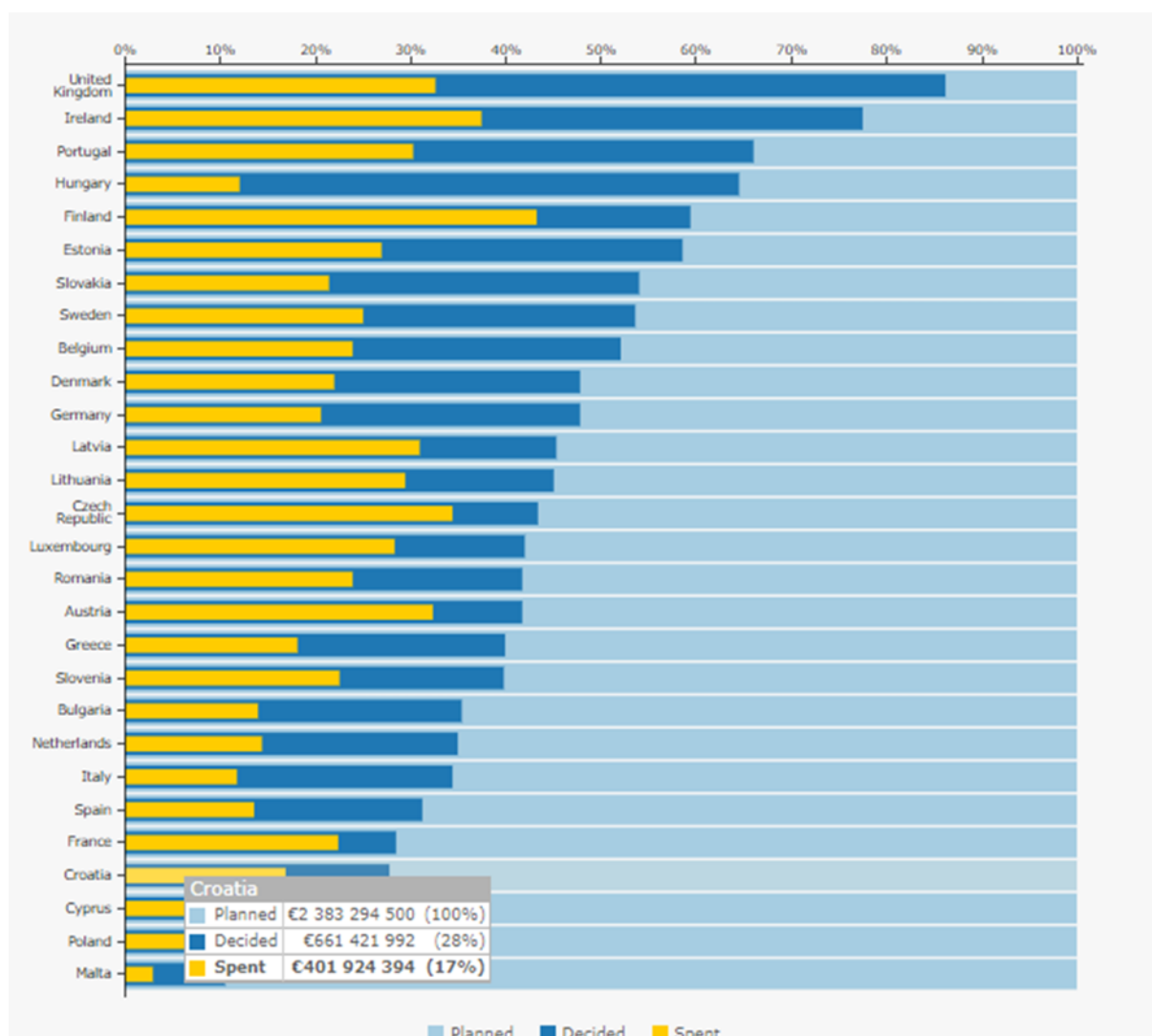

fond za ruralni razvoj, EUR milijardi

Izvor: EUROPEAN STRUCTURAL AND INVESTMENT FUNDS DATA,
<https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/eafrd>

²³ Europski fondovi, „U proračunu Europske unije za Hrvatsku je ukupno namijenjeno 3,568 milijardi Eura za prve dvije godine članstva“, [Internet], raspoloživo na: http://europski-fondovi.eu/sites/default/files/Instrument%20za%20povezivanje%20Europe%20%28CEF%29_0.pdf [02.05.2018.]

Na Slici 3 je prikazan ukupni proračun Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj po zemljama. Hrvatska ima ukupan proračun od 2.383.294.500 €, dok je zemlja s najvećim proračunom Italija, s proračunom od 20.912.944.076 €. Pri vrhu su također ranije analizirane države- Francuska, Španjolska, Austrija uz Njemačku i Poljsku. Ranije spomenuta Grčka je iznad RH s ukupnim proračunom od 5.710.277.110 €.

Slika 4: Provedba država članica za Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, (Ukupni trošak) % planiranog

Izvor: EUROPEAN STRUCTURAL AND INVESTMENT FUNDS DATA, <https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/eafrd>

Nadalje, Slika 4 prikazuje samu provedbu i korištenje sredstava Europskog poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj. Ranije spomenuta Italija, s proračunom od 20.912.944.076€, odlučeno je iskoristiti 34% proračuna (7.192.311.364€), a do sada je potrošeno 12% od odlučnog iznosa.

U slučaju Republike Hrvatske, od planiranog proračuna odlučena je potrošnja u iznosu od 661.421.992€. Do sada je potrošeno 401.924.394€, što je 17% proračuna određenog za potrošnju. Grčka, s proračunom od 5.710.277.110 €.

2.3.3. Analiza razvoja agroturizma odabranih Mediteranskih zemalja

2.3.3.1. Italija

Italija je jedna od rijetkih zemalja koja posjeduje jasan zakon za agroturizam na državnoj razini (*Legge nazionale sull'agriturismo 730/85*, tal.) te uz njega regionalni zakoni koji nisu isključivi. Njima se određuju norme, intervencije i promidžba u svrhu boljeg razvoja agroturizma.

Što se tiče same promidžbe agroturizma u Italiji, djeluje nekoliko organizacija. Najstarija i najsustavnije organizirana je nacionalna udruga Agriturst (*l'Associazione Nazionale per l'Agriturismo, l'Ambiente e il Territorio*, tal.) osnovana 1965. godine. Glavni ciljevi udruge su: promidžba i zaštita nacionalnih proizvoda i regionalnih enogastronomskih proizvoda, ambijenta, krajolika i same ruralne kulture. Upravo je udruga Agriturst zaslužna za donošenje potonjeg Zakona, a danas broji oko 5.000 članova (poljoprivredne tvrtke) koje imaju važnu ulogu u normativnim, organizacijskim i promidžbenim pitanjima talijanskog agroturizma te oko 12.000 pridruženih članova od kojih kontinuirano dobiva informacije o kvaliteti posjećenih lokacija i time poboljšava vlastitu ponudu. Agriturst je savez regionalnih udruga i provincijskih odjela, a sjedište mu je u Rimu. Navedeno usmjerava na činjenicu da je za kvalitetan razvoj potrebna sinergija, suradnja i kvalitetna komunikacija dionika agroturizma.

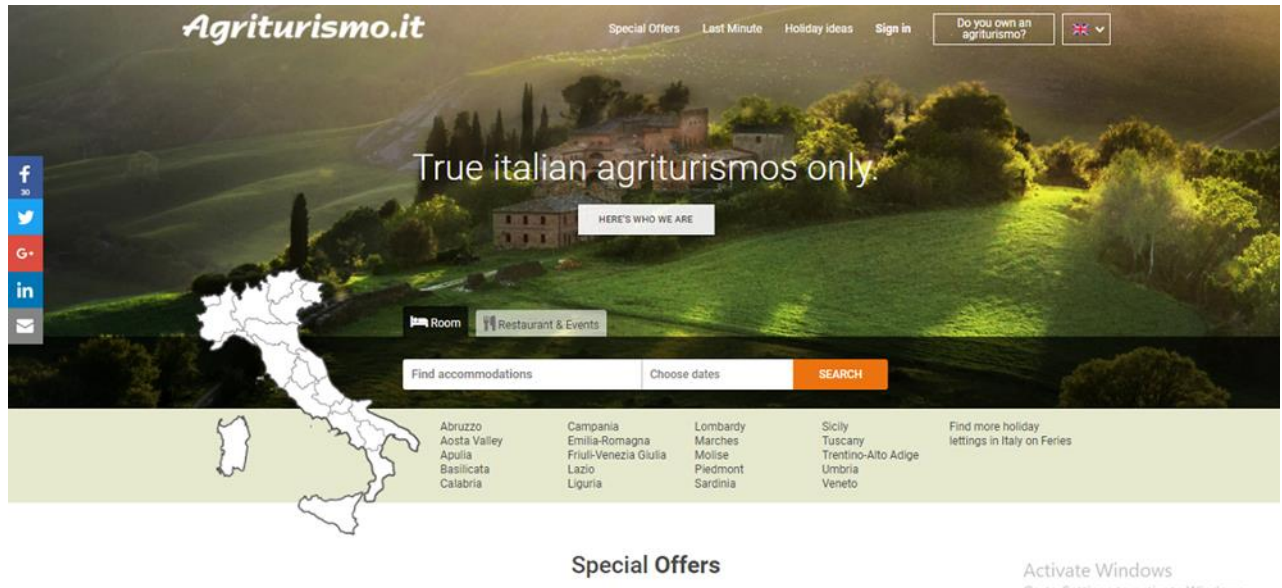
No i potonja organizacija pokazala je neke slabosti u svom poslovanju. Primjerice, svojevremeno je bila članica saveza European Federation for Rural Tourism (EUROGITES), no istupila je iz te federacije. To je dovelo do određene stagnacije Agriturista, što je rezultiralo osivanjem regionalnih jakih profesionalnih udruga koje nisu povezane s nacionalnom (npr. Sicilia in campagna, Umbria in campagna itd.).

Osim Agriturista, ilustracije radi, bitno je navesti nekoliko portala/ organizacija koji se brinu o promidžbi agroturizma u Italiji, što pokazuje nesustavnost organizacije, ali i zainteresiranost za taj oblik turizma²⁴ :

- www.agriturismo-italia.net/
- www.agriturismoitalia.com
- www.agriturismo.it

²⁴ Jelinčić, D. (2007) Agroturizam u europskom kontekstu, Stud. Ethnol. Croat., vol. 19, str. 282-283

- www.agritour.net
- www.agriclub.it
- www.greenholiday.it

Slika 5: Portal Agriturismo.it

Izvor: Agriturismo.it, https://www.agriturismo.it/en/?gclid=EAIaIQobChMI-LV6qbV2gIVDbDtCh1v9wkVEAAYASAAEgKaZ_D_BwE

2.3.3.2. Francuska

Nacionalna udruga Gîtes de France ujedinjuje raznovrsnu ponudu seoskog turizma u Francuskoj. Trenutno ima specijaliziranu ponudu koja uključuje: samoposlužni turizam (*self-catering gîtes*, engl., franc.); noćenje s doručkom na selu; prenoćišta i odmorišni turizam (*stopover and holiday gîtes*, engl., franc.); dvorce u slobodno vrijeme; kampiranje na farmi; tematski odmor i vikend turizam (*weekend-breaks*, engl.).

Gîtes de France postao je vodeća snaga seoskog turizma Francuske, a Fédération Nationale des Gîtes de France, koja objedinjuje razne podružnice ima sljedeće ciljeve:

- promicati odmor na selu i vikend turizam (*weekend-breaks*, engl.) razvijajući kvalitetan smještaj,
- odgovoriti na zahtjeve i potrebe turista koji traže autentičan odmor u prirodom ambijentu, mir, novost, i širinu otvorenih prostora,
- unaprijediti i zaštititi seoski ambijent i nacionalnu baštinu,
- pomoći lokalnom stanovništvu u ostvarivanju dodatne zarade,

- doprinijeti lokalnom razvoju poboljšavajući ponudu za posjetitelje.²⁵

Prva udruga agroturizma osnovana je 1951. godine, a već 1955. osnovan je savez *Fédération Nationale des Gîtes de France* sastavljen od 146 jedinica. Danas u udruzi radi oko 600 djelatnika, a udruga broji 95 odjela odnosno ureda. Danas, izravna prodaja *Gîtes de France* iznosi 350 milijuna eura, odnosno 600 milijuna eura prihoda lokalnom gospodarstvu. Od toga se 180 milijuna eura ulaže u obnovu arhitektonske baštine. Potonja također posjeduje zajedničku internetsku stranicu gdje se odmor može rezervirati i on-line.

2.3.3.3. Španjolska

U Španjolskoj je koncept agroturizma uveden na temelju razvoja turističke raznolikosti na malom prostoru, pod nazivom „ruralna turistička središta“. Castilla i Leon je bila prva autonomna regija u Španjolskoj koja je 1993. prema zakonu donijela propis o ruralnom turizmu. Međutim, kasnije se ukazala potreba za novim zakonskim okvirom, Dekretom 84/1995 svibanj, 11. uspostavljena su tri alternativna naziva na području ruralnog turizma: „casa rural“ (ruralna kuća), „posada rural“ (ruralni hotel) i „centro de turismo rural“ (centar ruralnog turizma).

Popescu sa svojim suradnicima istražio je ponudu tri reprezentativne autonomne regije: Castilla i Leon, Castilla – La Mancha i Cataluña. Treba naglasiti da je u drugim područjima Španjolske pokrenut razvoj ruralnog turizma počevši od faze agroturizma. U regiji Castilla i Leon uspostavljene su glavne vrste smještaja: seoska kuća za iznajmljivanje, hoteli odnosno odmorišta s tipičnom arhitekturom, poviješću, kulturnom i etnografskom vrijednošću te ruralni turistički centri. Ova regija promovira slobodno vrijeme, sportove i kulturne aktivnosti te u konačnici catering i smještaj. Na razini regije uspostavljena je promotivna turistička tvrtka „SOTURSA“ koja se bavi promicanjem ruralnog turizma i agroturizma. Regija koja se donedavno bazirala na kulturnoj turističkoj ponudi je Castilla - LaMancha. Ovdje su lokacije ruralnog turizma, hoteli i odmorišta a u zadnjih nekoliko godina pridružio im se velik broj ruralnih kuća i gospodarstava. Informacijski uredi u ovoj regiji su udruženi pod nazivom „INFOTOUR“. Cataluna je regija koja ima najviše zajedničkih karakteristika s europskim agroturizmom. Ima najveći broj ponuđača u agroturizmu od čega ih je polovica na pirinejskom području. Nudi različite tipove smještaja: obiteljsko gospodarstvo, seoska kuća i neovisni seoski smještaj. Agroturizam je najzastupljeniji u obliku ruralnih kuća i kroz centre ruralnog

²⁵ Jelinčić, D. (2007) Agroturizam u europskom kontekstu, Stud. Ethnol. Croat., vol. 19, str. 283-284

turizma. Prema mišljenju vlasnika agroturističkih objekata, jedna od glavnih zapreka u promociji održivog razvoja kroz agroturizam su loši uvjeti u infrastrukturi ruralnih krajeva.²⁶

2.3.3.4. Grčka

Sredinom 1980-ih, grčko ministarstvo poljoprivrede pokrenulo je kompletan plan agroturizma koji je uglavnom usmjeren na planinska i otočna područja s padom gospodarstva i razvojnim problemima. Glavna pitanja bila su: smanjenje perifernih nejednakosti, promjenjivosti u poljoprivrednom sektoru i općenito na neurbanim područjima.

Organizacije u Grčkoj koje su uključene u poticanje i provedbu projekta agroturističkog su Ministarstvo poljoprivrede, Nacionalna turistička organizacija, Ruralna banka Grčke, kao i Mediteranski integrirani programi (Reg. 2088/85). Financijska pomoć pružena je Uredbom 797/85 lokalnim aktivnim grupama (LAG) za poboljšanje gospodarskih konstrukcija. S obzirom na potonje, promoviraju se daljnji relevantni propisi: 2328/91, 950/97 i 1257/99. Nacionalni zakon 2520/97 bio je usredotočen na novu generaciju poljoprivrednika. Međutim, ključnu ulogu u procesu integracije ruralnog razvoja imala je takozvana "Inicijativa Zajednice", a posebice, Inicijativa Zajednice LEADER (*Liaison Entre Actions de Développement de l'Economie Rurale*, franc.).²⁷

Također je važno spomenuti Hellenic Agritourism Federation (SEAGE), savez dionika agroturizma i članova Regionalnih Agroturističkih Saveza (*Regional Agritourism Unions*, engl.) koji stvara identitet unutar grčkog turističkog proizvoda i promovira te ciljeve široj publici Grčke i globalno. SEAGE osigurava i nadograđuje kvalitetu dobivenu od lokalnih agro proizvoda i usluga te podržava razvoj lokalnih i širih tržišta.²⁸

²⁶ Pamuković, A., Radeljak, M., Dorbić, B. (2016) Iskustvo i praksa razvoja agroturizma u europskoj i njegov utjecaj na hrvatsku, *Agronomski glasnik* 1/2016, str. 51-64

²⁷ Chronopoulou, M. (2013) The case of Agrotourism in Greece and its contribution to regional development, Erasmus Univeristet Rotterdam, [Internet], raspoloživo na: [file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/MA-thesis-Maria-Chronopoulou-%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/MA-thesis-Maria-Chronopoulou-%20(1).pdf) [16.10.2018.] str. 61

²⁸ Hellenic Agritourism Federation, Presentation, [Internet], raspoloživo na: <http://agro Xenia.net/en/presentation-seage> [16.10.2018.]

3. AGROTURIZAM REPUBLIKE HRVATSKE

3.1. Zakonska regulativa ruralnog turizma u Republici Hrvatskoj

Uz zakone donesene od strane Ministarstva turizma, kojima se regulira turizam i turističko privređivanje u Republici Hrvatskoj, postoje i zakonski akti kojima se posebno regulira poslovanje u sferi ruralnog turizma RH. Isti su navedeni u nastavku²⁹:

- Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizma (NN 68/07)

Zakon uređuje način i uvjete pružanja usluga u turizmu, što se odnosi i na usluge u seljačkom gospodarstvu ili obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu. Za pružanje usluga na seoskom domaćinstvu potrebno je ishoditi rješenje o odobrenju za pružanje turističkih usluga od nadležnog ureda prema mjestu pružanja usluga.

- Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (NN 138/06)

Zakonom se uređuje način i uvjeti pod kojima pravne ili fizičke osobe mogu obavljati ugostiteljsku djelatnost, koja obuhvaća pripremanje i pružanje usluga prehrane, pića, smještaja i cateringa. Zakon posebno definira i turističke usluge u domaćinstvu i seljačkom domaćinstvu.

- Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu (NN 5/08)

Pravilnikom su propisane vrste, kategorije i uvjeti za kategorije, oznake i način označavanja kategorija te način kategorizacije objekata. Također, pravilnikom je uspostavljeno 5 tipičnih vrsta objekata u seljačkom domaćinstvu: vinotočja/kušaonice, izletišta, sobe, apartmani i kampovi. Sobe, apartmani i kampovi kategoriziraju se u 3 kategorije – jedno sunce, dva sunca ili tri sunca.

- Zakon o hrani (NN 46/07, 84/08, 55/11)

Propisima kojih se vlasnici domaćinstava moraju pridržavati regulira se sigurnost hrane. Uz navedeni zakon, sigurnost hrane regulirana je i nizom podzakonskih akata.

Generalno, pružanjem turističkih usluga na seoskim domaćinstvima mogu se baviti samo domaćinstva koja su registrirana kao poljoprivredni proizvođači, a svojim gostima ne smiju usluživati prehrambene proizvode trgovačkog porijekla (npr. pivo, Coca-Cola, meso za roštilj i sl.)

²⁹ Gverić, K. (2016) Marketinško upravljanje ponudom ruralnog turizma dalmatinske zagore u cilju povećanja turističke posjete, Ekonomski fakultet Split, str. 48-50

Osim navedenih zakonskih propisa, postoji još čitav niz onih koji indirektno utječu na poslovanje seoskih domaćinstava i drugih objekata u ruralnom turizmu, primjerice:

- Zakoni iz poljoprivrede, lova i ribolova te njihovi provedbeni propisi,
- Zakoni i pravilnici o veterinarstvu,
- Zakoni i propisi iz zaštite okoliša i prirode.

3.2. Nadležne institucije agroturizma RH

3.2.1. Ministarstvo poljoprivrede

Ministarstvo provodi i koordinira mjere ruralnog razvoja, razvitka seoskog prostora, ekološke i održive poljoprivrede, poljoprivrednog zadrugarstva i drugih oblika udruživanja u poljoprivredi i ribarstvu, promicanje autohtonih proizvoda, marketinške pripreme poljoprivredno-prehrambenih proizvoda, očuvanja izvornih i zaštićenih pasmina domaćih životinja.

Koordinira i usklađuje hrvatsku poljoprivrednu politiku i politiku ruralnog razvoja s odgovarajućim politikama Europske unije u dijelu koji se odnosi na poljoprivredu, prehranu, ruralni razvoj i ribarstvo, provodi projekte iz fondova i programa EU i ostalih oblika međunarodne pomoći.

Ministarstvo u svojstvu resornog ministarstva sudjeluje u poslovima upravljanja i raspolaganja dionicama i poslovnim udjelima trgovačkih društava koji čine državnu imovinu u vlasništvu Republike Hrvatske, u pogledu trgovačkih društava koja se pretežno bave djelatnostima iz područja nadležnosti resornog ministarstva, utvrđenima ovim Zakonom. Ministarstvo obavlja poslove koji se odnose na sudjelovanje Republike Hrvatske u radu tijela Europske unije u područjima iz njegove nadležnosti.³⁰

3.2.2. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju

Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju je javno tijelo nadležno za operativnu provedbu mjera izravne potpore, mjera ruralnog razvoja, mjera za pomorstvo i ribarstvo (u dijelu delegiranih funkcija) i mjera zajedničke organizacije tržišta, kao i vođenje upisnika i registara te održavanje i korištenje Integriranog administrativnog i kontrolnog

³⁰Ministarstvo poljoprivrede, „O nama“, [Internet], raspoloživo na: <http://www.mps.hr/hr/o-ministarstvu> [02.05.2018.]

sustava (IAKS-a) preko kojeg se zaprimaju, obrađuju i kontroliraju izravna plaćanja poljoprivrednicima.

U koordinaciji s Ministarstvom poljoprivrede provodi mjere Zajedničke poljoprivredne politike i Zajedničke ribarstvene politike koje se financiraju iz državnog proračuna Republike Hrvatske i proračuna Europske unije. To znači da je Agencija za plaćanja dio sustava upravljanja i kontrole sljedećih fondova:

- Europskog fonda za jamstva u poljoprivredi (EFJP) iz kojeg se financiraju mjere izravne potpore i mjere zajedničke organizacije tržišta,
- Europskoga poljoprivrednog fonda za ruralni razvoj (EPFRR) iz kojeg se financiraju mjere ruralnog razvoja,
- Europskog fonda za pomorstvo i ribarstvo (EFPR) iz kojeg se financiraju mjere za pomorstvo i ribarstvo.

Agencija za plaćanja svoj rad temelji na akreditiranim procesima i procedurama Europske komisije u skladu s Uredbama i unaprijed određenim kriterijima primjenjivim za provedbu Zajedničke poljoprivredne politike (ZPP) i Zajedničke ribarstvene politike (ZRP).

Agencija upravlja sljedećim upisnicima i bazama podataka:

- Upisnik poljoprivrednika s 165.712 registriranih poljoprivrednika,
- ARKOD–sustav za digitalnu identifikaciju zemljišnih parcela; te prateći registri (vinogradarski registar, registar primarnih proizvođača hrane, registar subjekata u ekološkoj proizvodnji),
- ISAP–centralizirana elektronska bazu podataka (za istovremeni unos podataka sa svih 26 lokacija APPRRR u RH) i
- AGRONET–zaštićena internetska aplikacija putem koje poljoprivrednici pregledavaju podatke o svom gospodarstvu te u kojoj elektronski popunjavaju zahtjeve za potpore.

Djeluje putem središnjeg ureda u Zagrebu i 21 podružnice te 4 ispostave.

Rad Agencije za plaćanja nadzire Upravno vijeće koje imenuje Vlada Republike Hrvatske, a čiji je predsjednik ministar poljoprivrede. Ostali članovi su po jedan predstavnik Ministarstva poljoprivrede, Ministarstva financija, Ministarstva regionalnoga razvoja i fondova EU, te predstavnik radničkog vijeća Agencije za plaćanja. Rad Agencije za plaćanja također nadziru i

druga tijela, kako RH tako i EU, a sve s ciljem osiguravanja učinkovitog sustava upravljanja i kontrole.³¹

3.2.3. Hrvatska gospodarska komora

Hrvatska gospodarska komora (HGK) samostalna je stručno-poslovna organizacija, koja promiče, zastupa i usklađuje zajedničke interese svojih članica pred državnim i drugim tijelima u Hrvatskoj i inozemstvu. Članice Hrvatske gospodarske komore su sve pravne i fizičke osobe koje obavljaju gospodarsku djelatnost sa sjedištem na području Republike Hrvatske. Počela je s radom 16. veljače 1852. u Zagrebu.

Hrvatska gospodarska komora članica je:

- ICC (International Chamber of Commerce) - Međunarodna trgovinska komora, Pariz;
- EUROCHAMBERS - Udruženje europskih komora, Bruxelles,
- UEAPME (UNION EUROPEENNE DE L'ARTISANAT ET DES PETITES ET MOYENNES ENTREPRISES) - Europsko udruženje obrtništva, malog i srednjeg poduzetništva, Bruxelles,
- ESCB - filijala ICSB, Međunarodno vijeće za malo poduzetništvo, Halmstad;
- TII (Technology Innovation Information) - Europsko udruženje za transfer tehnologija, inovacija i poslovnih inovacija, razmjena tehnoloških ponuda mreža EBEN, TRN, CORDIS, Bruxelles,
- EUROCOMMERCE – Europska lobistička organizacija za trgovinu, Bruxelles.³²

3.2.4. Hrvatska mreža za ruralni razvoj- Lokalne akcijske grupe (LAG)³³

LAG treba udružiti partnere iz javnog i privatnog sektora, pazeći na uravnoteženu zastupljenost predstavnika postojećih lokalnih interesnih skupina, koji dolaze iz različitih socio-ekonomskih sektora. Na razini odlučivanja, bar 50% članova mora dolaziti iz poslovnog sektora i sektora civilnog društva. LAG se može osnovati ad hoc, ili se može graditi na već postojećim partnerstvima.

³¹ Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2018), O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.apprrr.hr/o-nama/>

³² Wikipedia, [Internet], raspoloživo na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatska_gospodarska_komora [02.05.2018.]

³³ Hrvatska mreža za ruralni razvoj, [Internet], raspoloživo na: <http://www.hmrr.hr/hr/leader/sto-je-lag/> [02.05.2018.]

Najčešće uključeni dionici u LAG-u su:

- predstavnici lokalne samouprave i javnih ustanova,
- profesionalne organizacije i savezi (poljoprivrednika, malih poduzetnika i drugih djelatnosti),
- udruge (za razvoj zajednice, za zaštitu okoliša i krajolika, usluge u kulturi, socijalne usluge, udruge žena, mladih itd.),
- razvojne agencije,
- dionička društva, poslovni inkubatori i druge organizacije poslovnog sektora,
- mediji,
- viđeniji pojedinci.

Područje LAG-a - ruralno područje koje ima više od 10.000, a manje od 150.000 stanovnika uključujući manje gradove te gradove s manje od 25.000 stanovnika.

Odgovornost lokalnih partnerstva / LAG-ova:

- uspostava LAG-a i izrada statuta,
- priprema lokalne strategije razvoja i lokalnog operativnog plana razvoja,
- informiranje lokalnog stanovništva o postojećim mogućnostima i prijavama za projekte u okviru programa IPARD, u skladu s lokalnom strategijom razvoja,
- dogovor o usavršavanju i radionicama za lokalno stanovništvo, npr. o pripremi pojedinačnih poslovnih planova, prijedloga projekata, vođenja računovodstva, itd.,
- davanje pisama preporuke IPARD agenciji o projektima koji bi se mogli financirati u okviru lokalne razvojne strategije,
- upravljanje aktivnostima LAG-a (vođenje projekta, programiranje aktivnosti, računovodstvo, mjesečna i kvartalna izvješća, itd.).

3.2.5. Ministarstvo turizma

Donositelj je temeljne zakonske regulative u domeni turizma i ugostiteljstva te prati, usmjerava i potiče razvoj svih turističkih proizvoda zemlje. Ministarstvo je izradilo i Strategiju razvoja turizma RH do 2020. godine u kojoj je turizam ruralnih područja, a posebice seoski turizam, identificiran kao jedan od prioriternih turističkih proizvoda Hrvatske. U želji da operacionalizira zaključke Strategije, Ministarstvo je iniciralo i izradu Akcijskog plana razvoja turizma ruralnih

područja RH. Od 2012. godine, u Ministarstvu turizma ustrojena su tri samostalna odjela i četiri uprave:

- uprava za turističko tržište i međunarodnu suradnju,
- uprava za razvoj i konkurentnost turizma,
- uprava za sustav turističkih zajednica i upravljanje turističkom destinacijom te
- uprava za pravne poslove (NN 21/12).

Razvoj turizma ruralnih područja je pod nadležnosti Uprave za razvoj i konkurentnost turizma, odnosno Sektora za razvoj posebnih oblika turizma te poduzetništva u turizmu. Unutar spomenutog Sektora formirana je i Služba za razvoj posebnih oblika turizma koja, između ostalog: prati i analizira razvoj posebnih oblika turizma na kontinentu (kopnu) i moru, predlaže mjere za poticanje njihovog razvoja, prati i predlaže statističku obradu iz područja posebnih oblika turizma, prati i po potrebi sudjeluje u izradi i provođenju razvojnih planova, programa i projekata lokalne i područne (regionalne) samouprave iz nadležnosti Službe, predlaže i provodi konkretne programe razvoja posebnih oblika turizma, pruža informacije i savjetodavne usluge važne za razvoj i poticanje posebnih oblika turizma.³⁴

3.2.6. Hrvatska turistička zajednica

Hrvatska turistička zajednica je nacionalna turistička organizacija, a osnovana je radi stvaranja i promicanja identiteta i ugleda hrvatskog turizma, planiranja i provedbe zajedničke strategije i koncepcije njegove promocije, predlaganja i izvedbe promidžbenih aktivnosti u zemlji i inozemstvu od zajedničkog interesa za sve subjekte u turizmu, te podizanja razine kvalitete cjelokupne turističke ponude Hrvatske.

Najznačajnije zadaće HTZ-a su sljedeće:

- objedinjuje sveukupnu turističku ponudu Republike Hrvatske,
- ustrojava i provodi operativno istraživanje tržišta za potrebe promocije hrvatskog turizma,
- izrađuje programe i planove promocije hrvatskog turističkog proizvoda,

³⁴ Šipić, L. (2018) USPOREDBA RAZVOJA RURALNOG TURIZMA HRVATSKE I FRANCUSKE, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split

- ustrojava, provodi i nadzire sve poslove oko promocije turističkog proizvoda Republike Hrvatske,
- analizira i ocjenjuje svrhovitost i djelotvornost poduzetih promidžbenih poslova,
- ustrojava hrvatski turistički informacijski sustav,
- obavlja opću i turističku informativnu djelatnost,
- potiče i koordinira poticanje svih Turističkih zajednica kao i svih gospodarskih te drugih subjekata u turizmu koji djeluju neposredno i posredno na unapređenju i promidžbi turizma u Hrvatskoj,
- osniva turistička predstavništva i ispostave u inozemstvu, organizira i nadzire njihov rad,
- surađuje s nacionalnim turističkim organizacijama drugih zemalja i specijaliziranim međunarodnim regionalnim turističkim organizacijama,
- na temelju izvješća turističkih zajednica županija prati, analizira i ocjenjuje izvršavanje planovima i programima utvrđenih zadaća i uloga sustava turističkih zajednica poduzima mjere i aktivnosti za razvitak i promicanje turizma u turistički nerazvijenim dijelovima Republike Hrvatske.³⁵

3.3. Ostali relevantni dionici

3.3.1. Hrvatska udruga za turizam i ruralni razvoj "Klub članova Selo"

"Klub članova Selo" je hrvatska udruga koja se bavi promocijom i edukacijom na području ruralnog turizma, čija je predsjednica mr. sc. Dijana Katica, primjerice:

- Osnove ruralnog turizma – Dugopolje / Imotski, 26. – 27. studenog 2015.,
- 4. Međunarodni kongres o ruralnom turizmu, Supetar, 09. – 13. svibnja 2018.,
- Suncokret ruralnog turizma Hrvatske 2017.,
- Međunarodna konferencija "Kulturna ruta - Destinacija Napoleon", 20. – 23. listopada 2016.,
- Seminar "Marketing u ruralnom turizmu".

³⁵ Hrvatska turistička zajednica [Internet], raspoloživo na: <https://htz.hr/hr-HR/opce-informacije/o-nama> [05.05.2018.]

3.4. Obiteljska poljoprivredna gospodarstva- nositelji razvoja agroturizma

3.4.1 Pokazatelji strukture obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava RH

U strukturi veličine poljoprivrednih gospodarstva izrazito su dominantna poljoprivredna gospodarstva kategorije ispod 2 ha (52,6%). Unatoč prisutnom trendu povećanja broja poljoprivrednih gospodarstava u kategorijama od 20 do 100 ha (7,8%) i od 100 do 750 ha (24,1%) njihova zastupljenost je i dalje mala, odnosno u strukturi veličine poljoprivrednih gospodarstava još uvijek su izrazito dominantna poljoprivredna gospodarstva manja od 20 ha.

Ovakvo stanje prosječne veličine i strukture gospodarstva u RH ukazuje na pitanje njihove gospodarske održivosti. Prosječna gospodarska veličina poljoprivrednog gospodarstva odrađena temeljem ukupne vrijednosti proizvodnje izražena kao standardni output po gospodarstvu iznosi 9.064,9 €. Sukladno ukupnoj vrijednosti proizvodnje gospodarstva najviše je gospodarstva svrstano u razred ekonomske veličine do 2.000 €. ³⁶

Tablica 1: Broj poljoprivrednih gospodarstava na dan 31.12.2016.godine

Županija/Grad/Naselje	OBITELJSKO GOSPODARSTVO	OBRT	OSTALI	TRGOVAČKO DRUŠTVO	ZADRUGA	UKUPNO
Bjelovarsko-bilogorska	11.628	92	6	126	25	11.877
Brodsko-posavska	7.163	128	8	80	10	7.389
Dubrovačko- neretvanska	8.088	107	4	78	20	8.297
EU*	28					28
Grad Zagreb	5.523	45	20	372	14	5.974
Istarska	6.048	234	5	194	5	6.486
Karlovačka	5.750	45	3	108	19	5.925
Koprivničko-križevačka	10.528	85	13	105	10	10.741
Krapinsko-zagorska	8.266	84	1	59	7	8.417
Ličko-senjska	4.579	13	1	32	7	4.632
Međimurska	5.232	66	6	86	7	5.397
Osječko-baranjska	12.188	337	36	283	42	12.886
Požeško-slavonska	5.059	80	4	45	7	5.195
Primorsko-goranska	3.519	60	8	95	14	3.696
Sisačko-moslavačka	8.988	82	2	100	23	9.195
Splitsko-dalmatinska	13.033	70	7	178	48	13.336
Šibensko-kninska	5.461	16	6	35	20	5.538
Varaždinska	8.325	121	12	101	12	8.571

³⁶ Tušek, K. (2014) Uloga i značaj obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava u Republici Hrvatskoj, završni rad, Poljoprivredni fakultet u Osijeku

Virovitičko-podravska	6.711	91	23	116	21	6.962
Vukovarsko-srijemska	7.111	256	13	116	37	7.533
Zadarska	7.329	57	9	74	26	7.495
Zagrebačka	14.610	132	9	183	11	14.945
Ukupno	165.167	2.201	196	2.566	385	170.515

Izvor: Izrada autorice prema APPRRR <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>

Tablica 2: Broj poljoprivrednih gospodarstava na dan 31.12.2017.godine

Županija/Grad/Naselje	OBITELJSKO GOSPODARSTVO	OBRT	OSTALI	TRGOVAČKO DRUŠTVO	ZADRUGA	UKUPNO
Bjelovarsko-bilogorska	11.045	89	6	118	21	11.279
Brodsko-posavska	6.991	129	9	79	10	7.218
Dubrovačko- neretvanska	7.962	104	4	79	19	8.168
EU*	46					46
Grad Zagreb	5.446	43	16	379	12	5.896
Istarska	5.625	213	5	183	4	6.030
Karlovačka	5.656	44	3	104	14	5.821
Koprivničko-križevačka	9.798	86	13	107	8	10.012
Krapinsko-zagorska	8.250	84	1	58	5	8.398
Ličko-senjska	4.664	11	1	36	4	4.716
Međimurska	4.712	66	6	73	6	4.863
Osječko-baranjska	11.765	351	37	285	41	12.479
Požeško-slavonska	5.026	80	4	48	5	5.163
Primorsko-goranska	3.497	59	7	97	13	3.673
Sisačko-moslavačka	8.692	79	4	101	22	8.898
Splitsko-dalmatinska	12.468	72	6	177	47	12.770
Šibensko-kninska	5.300	17	5	30	20	5.372
Varaždinska	7.973	115	13	103	12	8.216
Virovitičko-podravska	6.269	96	21	108	16	6.510
Vukovarsko-srijemska	6.870	256	13	121	35	7.295
Zadarska	7.332	51	10	81	23	7.497
Zagrebačka	13.804	129	8	187	10	14.138
Ukupno	159.191	2.174	192	2.554	347	164.458

Izvor: Izrada autorice prema APPRRR <https://www.apprrr.hr/upisnik-poljoprivrednika/>

Iz Tablice 1 i Tablice 2 vidljivo je smanjenje ukupnog broja poljoprivrednih gospodarstava Splitsko-dalmatinske županije u 2017.godini u odnosu na 2016.godinu. Najveći broj poljoprivrednih gospodarstava, a i obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava ima Zagrebačka i Osječko-baranjska županija.

3.4.2. Pokazatelji strukture turističkih OPG-ova

Prva turistička seljačka gospodarstva (TSOG) u Republici Hrvatskoj, točnije njih 32, registrirana su 1998. godine. 2007. godine brojka raste na 352 TSOG-a s najvećim brojem u Dubrovačko-neretvanskoj županiji koja je u to vrijeme imala 70 TSOG-ova s dosta siromašnom ponudom smještajnih kapaciteta (23 kreveta). S druge strane, Istarska županija je u to vrijeme u 64 registrirana TSOG-a nudila 253 kreveta (Demonja i Ružić, 2010). Zadnji podatak o broju turističkih seljačkih domaćinstava je iz 2013. godine kada je u Republici Hrvatskoj registrirano 447 TSOG-ova koja su vrlo neravnomjerno raspoređena po županijama. Primjerice, 2007. godine čak 6 hrvatskih županija nije imalo ni jedno registrirano turističko seljačko gospodarstvo, dok su županije s najvećim brojem TSOG-ova bile Istarska, Osječko-baranjska i Dubrovačka županija.³⁷ U lipnju 2016. godine dolazi do nadopune Pravilnika o razvrstavanju i kategorizaciji objekata u kojima se pružaju ugostiteljske usluge na OPG-ima (NN 54/16). Prema tom Pravilniku objekti na OPG-ima razvrstani su sukladno obveznim ugostiteljskim uslugama u sedam vrsta objekata; vinotočje (kušaonica), izletišta, soba, apartman, ruralna kuća za odmor, kamp, te kamp odmorište.

Tablica 3: Struktura turističkih OPG-ova u RH, prema županijama, 2015.g.

Županija/Grad/Naselje	TURISTIČKO OBITELJSKO GOSPODARSTVO	BROJ SOBA
Bjelovarsko-bilogorska	20	11
Brodsko-posavska	15	
Dubrovačko-neretvanska	35	2
Istarska		
Karlovačka	11	12
Koprivničko-križevačka	14	7
Krapinsko-zagorska	14	19
Ličko-senjska	9	6
Međimurska	17	10
Osječko-baranjska	78	90
Požeško-slavonska	18	10
Primorsko-goranska	4	4
Sisačko-moslavačka	42	24
Splitsko-dalmatinska	52	13
Šibensko-kninska	38	11
Varaždinska	16	
Virovitičko-podravska	5	2

³⁷ Grgić I. i sur., (2015.), „Agroturizam u Republici Hrvatskoj i nekim državama Europske Unije“, Agronomski glasnik, str.69

Vukovarsko-srijemska	22	33
Zadarska	23	28
Zagrebačka	31	17
Grad Zagreb	6	4
Ukupno	470	330

Izrada autorice prema: Katica, D., Cukor, S. (2015) OSNOVE RURALNOG TURIZMA, raspoloživo na: http://www.dalmatia.hr/edukacija/wp-content/uploads/2015/12/01_Osnove-ruralnog-turizma.pdf

U Hrvatskoj je u 2015.godini registrirano oko 500 TSOG-a, 250 izletišta, s oko 300 soba i 50 apartmana. U RH je također oko 150 vinotočja i kušaonica. Također ima desetak kampova te oko 30 ruralnih kuća za odmor.³⁸

³⁸ Katica, D., Cukor, S. (2015) OSNOVE RURALNOG TURIZMA, [Internet], raspoloživo na: http://www.dalmatia.hr/edukacija/wp-content/uploads/2015/12/01_Osnove-ruralnog-turizma.pdf [05.05.2018.]

4. AGROTURIZAM SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE

Kao što je ranije navedeno, u Splitsko-dalmatinskoj županiji registrirano je 12.468 OPG-a, dok se njih 52 bavi turizmom kao dopunskom djelatnošću.

Kako bi se bolje analizirao agroturizam u SDŽ, u daljnim poglavljima analizirat će se prostorna i sociodemografska obilježja županije, obilježja turizma županije te analizirati ponuda i potražnja za agroturizmom u županiji. Zaključno, predstaviti će se SWOT analiza agroturizma SDŽ.

4.1. Prostorna i sociodemografska obilježja Splitsko-dalmatinske županije

U SDŽ od ukupnih 14.106,40 km² površina kopnenog dijela s površinom otoka zauzima 4.523,64 km² (8% površine Republike Hrvatske), a površina morskog dijela je 9.576,40 km² (30,8% morske površine RH). Najveći dio površine zauzima zaobalje (59,88%), dok najmanji udio površine otpada na otoke (19%). Županija se proteže od Vrlike na sjeveru do najudaljenijeg hrvatskog otoka Palagruže na jugu, od Marine na zapadu do Vrgorca na istoku. Graniči na sjeverozapadu sa Šibensko-kninskom županijom, na sjeveru s Republikom Bosnom i Hercegovinom, na istoku s Dubrovačko-neretvanskom županijom, a na jugu se prostire do granice teritorijalnog mora Republike Hrvatske. Glavno središte Županije je grad Split, a obuhvaća još otoke Brač, Hvar, Vis, Šoltu, Drvenik te Dalmatinsku zagoru s gradovima Imotski, Sinj i Vrgorac. SDŽ ima 364 naselja, 55 lokalnih samouprava od kojih je 16 sa statusom grada i 39 sa statusom općine.³⁹

³⁹ INFO TENDER (2018) Splitsko-dalmatinska županija, [Internet], raspoloživo na: <http://www.info-tender.hr/splitsko-dalmatinska-zupanija/geography-85.html> [05.05.2018.]

Slika 4: Administrativna podjela Splitsko-dalmatinske županije

Izvor: <https://www.dalmacija.hr/>

Županiju možemo podijeliti u tri geografske podcjeline koje se razlikuju po geografskim, demografskim i razvojnim elementima i to na priobalje, zaobalje i otočni arhipelag. Priobalje obuhvaća uski pojas uz more između planinskih lanaca i mora. Gospodarski potencijali se temelje na industriji, a velike su mogućnosti razvoja turizma, prometa i trgovine. Karakterizira ga visoka urbaniziranost, prirodna privlačnost i ekonomska razvijenost, a površine je 621,09 km² s prosječnom naseljenošću od čak 425 st/km². Zaobalje obuhvaća kontinentalni dio županije te je ispresijecano planinama koje se pružaju paralelno s obalom. S površinom od 2.088,68 km² karakterizira ga rijetka nastanjenost od 49 st/km², ekonomsko siromaštvo i prometna izoliranost. Na području zaobalja postoji veliki broj malih naselja što je i glavni uzrok njihove loše komunalne opremljenosti. Područje je siromašno, osobito sela, zbog čega postoji stalna emigracija. Zahvaljujući brojnim prirodnim i antropogenim specifičnostima, posebice u sinergiji s priobalnim turizmom te kraškim poljima koja su značajna za poljoprivredu, ovo područje ima uvjete za razvoj turizma. Otočni pojas karakterizira slaba nastanjenost, kao i trajna emigracija stanovnika. Obuhvaća 5 nastanjenih otoka te veliki broj grebena, hridi i otočića.⁴⁰

⁴⁰ Regionalni operativni program Splitsko-dalmatinske županije, [Internet], raspoloživo na: <https://makarska.hr/clients/1/documents/468.pdf/> [03.05.2018.]

Prema Popisu stanovništva iz 2011. godine na prostoru SDŽ obitava 455.242 stanovnika od čega je 19% zaposleno. Oko 74% zaposlenih radi u gospodarstvu, a 26% u ostalim djelatnostima. Udio broja zaposlenih u Županiji od ukupnom broju zaposlenih u Hrvatskoj iznosi 8,5%. Prema Regionalnom operativnom programu SDŽ, u županiji su glavni gospodarski sektori turizam, građevinarstvo, industrija, poljoprivreda, ribarstvo i promet, a koji su u ukupnom prihodu u 2009. godini sudjelovali sa 87,40%.

Tablica 4: Makroekonomska obilježja SDŽ

	Splitsko-dalmatinska županija	Hrvatska
Stanovništvo	463.676	4.437.460
BDP po stanovniku (EUR)	5.977	10.394
Broj zaposlenih	74.385	1.432.000
Broj nezaposlenih	37.871	345.112
Stopa nezaposlenosti	19.1%	11,8%
Prosječna bruto plaća (EUR)	6.861 kn	7.679 kn
Prosječna neto plaća (EUR)	4.798 kn	5.343 kn
Udio ukupnih prihoda u Republici Hrvatskoj	6,5%	100%

Izrada autorice prema: Šimić, A. (2015) Agroturizam na području Splitsko-dalmatinske županije: ograničenja i mogućnosti, Agronomski fakultet Zagreb, str.7

Prema podacima DZS-a, najveći udio u stanovništvu Županije čine osobe u dobi od 20 do 64 godine (60,50%), zatim osobe od 0 do 19 godina (21,99%), dok najmanji udio čine osobe starije od 65 godina (17,51%). Unatoč relativno malom udjelu stanovništva starijeg od 65 godina, u SDŽ vidljiv je trend starenja stanovništva.⁴¹

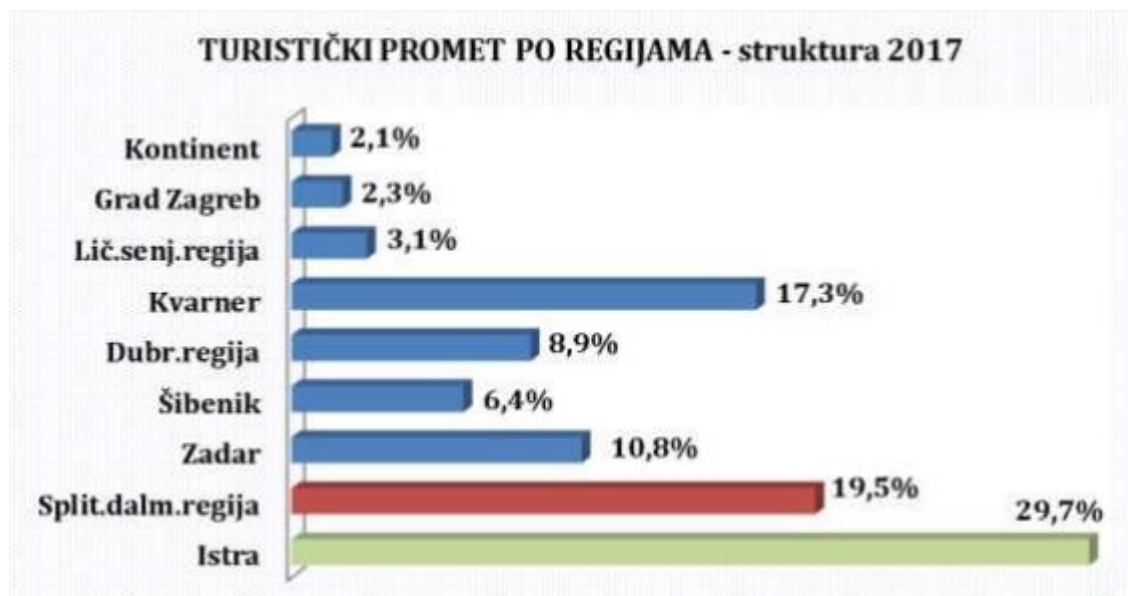
4.2. Turizam na području Splitsko-dalmatinske županije

Prema analizi turističke sezone 2017.godine, TZ Splitsko-dalmatinske županije, tijekom razdoblja siječanj-listopad, glavnina turističkog prometa registrirana je u komercijalnim smještajnim objektima, dok promet u nautičkom segmentu ima udjel od gotovo 8%. Nekomercijalni smještajni kapaciteti u ukupnom prometu na području Srednje Dalmacije sudjeluju s udjelom od 4 %. Prema podacima sustava eVisitor sa stanjem na dan 31.10. do kraja listopada odredišta Srednje Dalmacije u komercijalnim smještajnim kapacitetima posjetilo je

⁴¹ Državni zavod za statistiku, PROCJENE STANOVNIŠTVA REPUBLIKE HRVATSKE U 2013 [Internet], raspoloživo na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/07-01-04_01_2014.htm [03.05.2018.]

oko 3,1 milijun gostiju koji su ostvarili preko 16,6 milijuna noćenja, što je porast od 17% u dolascima i 12% u noćenjima. U strukturi komercijalnog smještaja, tijekom razdoblja siječanj-listopad dominira promet u objektima obiteljskog smještaja, a potom slijede hoteli.

Slika 6: Turistički promet po regijama- struktura 2017

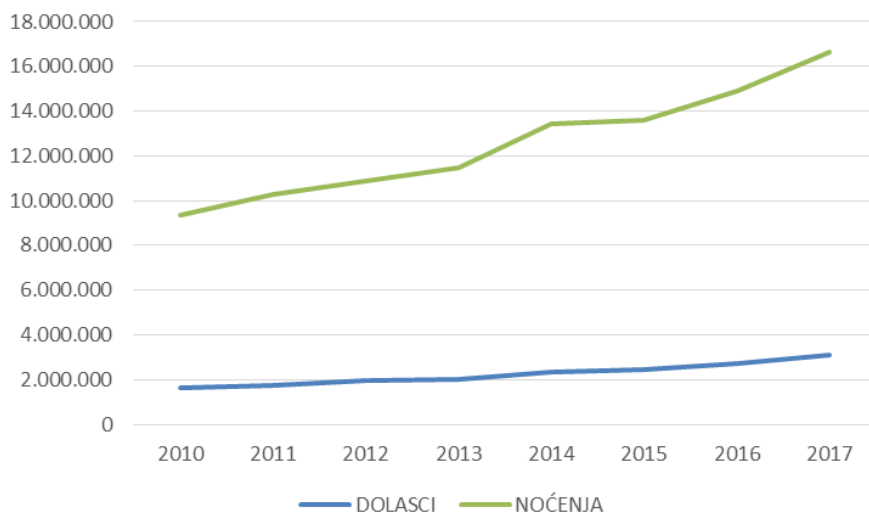
Izvor: Analiza turističke sezone 2017.godine, TZ Splitsko-dalmatinske županije, [Internet], raspoloživo na: <file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/2.Analiza%20turisti%C4%8Dke%20sezone%202017.%20na%20podru%C4%8Dju%20SD%C5%BD%20i%20osnovne%20smjernice%20za%20pripremu%20turisti%C4%8Dke%20sezone%202018.pdf>

Prema podacima sustava eVisitor na području Srednje Dalmacije u prvih deset mjeseci u komercijalnim smještajnim objektima ostvareno je 3,1 milijuna dolazaka turista koji su ostvarili 16,6 milijuna noćenja, što je porast od 17% u dolascima i 12% u noćenjima. Značajno je napomenuti da regija Srednja Dalmacija počinje sve više bilježiti porast udjela u ukupno ostvarenom turističkom prometu na razini Republike Hrvatske.

U razdoblju od 2010. do 2017.godine, SDŽ bilježi konstantan rast u broju noćenja i dolazaka turista, uz blagi pad u broju noćenja u 2013. godini. No, važno je naglasiti problem sezonalnosti, koji je prisutan kroz sve godine, s najvećom koncentracijom dolazaka u srpnju i kolovožu.⁴²

⁴² Analiza turističkih sezona 2010-2017, TZ Splitsko-dalmatinske županije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.dalmatia.hr/hr/statistike>

Graf 1: Broj dolazaka i noćenja turista na području Splitsko-dalmatinske županije, 2010-2017

Izrada autorice prema: Analiza turističkih sezona 2010-2017, TZ Splitsko-dalmatinske županije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.dalmatia.hr/hr/statistike>

4.3. SWOT analiza agroturizma Splitsko-dalmatinske županije

U SDŽ je registrirano, kao što je i ranije navedeno, 52 turistička OPG-a, 12.468 registrirana obiteljska poljoprivredna gospodarstva.

Tablica 6: SWOT analiza agroturizma Splitsko-dalmatinske županije

SNAGE	SLABOSTI
porast poduzetničkih inicijativa	napuštena naselja i zapuštene poljoprivredne površine
uzlazni trend ruralnog turizma	neriješena pitanja zbrinjavanja otpada
očuvani okoliš	financijski i organizacijski slabe jedinice lokalne samouprave
raznolikost pejzaža (zaobalje, priobalje i otoci)	manjak iskustva i znanja o programima ruralnog razvoja
raznovidnost poljoprivredne proizvodnje	nedovoljna zaštita prirodnih resursa
velika brojnost događanja i manifestacija	sezonski karakter
postojanje tradicijskih vještina i proizvoda	loše stanje sekundarne prometne mreže (lokalnih prometnica i turističke signalizacije)
raspoloživost poljoprivrednih površina, pašnjaka i šuma	nedovoljno razvijen brand ruralnog turizma
centralizirani nadzor nad šumskim resursima	neadekvatne promidžbene aktivnosti

• klimatska obilježja i nizak stupanj zagađenja zraka i vode	• nedovoljno jasna zakonska regulativa
• kulturno i povijesno nasljeđe	• niža razina obrazovanosti u odnosu na urbana područja
• očuvanost graditeljskog nasljeđa - ruralne baštine (starih sela)	• nedovoljno korištenje prirodnih resursa u turističke svrhe
• bogatstvo gastronomske ponude	• neadekvatno održavanje kulturno povijesne baštine
• prometna povezanost	• nizak stupanj (samo)inicijative na lokalnoj razini
• poboljšanje turističke infrastrukture	• manjak smještajnih kapaciteta u ruralnom turizmu
• jačanje svijesti o važnosti ruralnog turizma	• nedostatne financijske poticajne mjere

PRILIKE	PRIJETNJE
• dodatno zapošljavanje	• niska zaposlenost
• povoljan geografski položaj	• depopulacija i starenje stanovništva u ruralnim područjima
• promocija kraja i regije	• veća ovisnost o javnom prijevozu stanovnika zaobalja i otoka o javnom prijevozu
• organiziranje paketa usluga i proizvoda koji imaju za cilj motivirati gosta na duži ostanak	• niski stupanj organizacije lokalnih inicijativa
• jačanje ruralnog turizma na načelima održivog razvoja	• spora reakcija na europske turističke trendove
• jačanje sektora proizvodnje energije iz obnovljivih izvora	• odbojnost prema ruralnom u društvenom sustavu
• promjene u svijesti potrošača glede prehrane, zaštite životinja i očuvanja okoliša	• povećanje konkurentnosti ostalih agroturizama
• izgrađenost autocesta	• mijenjanje vizualnog identiteta sela
• ruralni turizam kao <i>brand</i> SDŽ	• smanjenje turističke potražnje uslijed ekonomskih čimbenika
• valoriziranje kulturne i prirodne osnove	• manjak radne snage u ruralnim područjima
• novi trendovi u turističkoj potražnji	• visok udio ekološki ranjivih područja
• diversifikacija turističke ponude	• nedovoljno korištenje prirodnih resursa u turističke svrhe
• poticaji EU fondova	• neadekvatno održavanje kulturno povijesne baštine

Izvor: Šimić, A. (2015) Agroturizam na području Splitsko-dalmatinske županije: ograničenja i mogućnosti, Agronomski fakultet Zagreb

Kao snage agroturizma SDŽ je prvenstveno očuvani okoliš, raznolikost pejzaža i poljoprivredne proizvodnje. Tu je također i brojnost događanja i manifestacija, kulturno-povijesno nasljeđe te bogatstvo gastronomske ponude. Naravno, tu su i obalne destinacije te njeni dionici koji mogu sudjelovati u stvaranju prepoznatljivog brenda agroturizma SDŽ. Prilike razvoja agroturizma su poticaji EU-a, dodatno zapošljavanje, geoprometni položaj, jačanje ruralnog turizma na načelima održivog razvoja. Naravno, tu su i promjene u svijesti potrošača glede prehrane, zaštite životinja i očuvanja okoliša te novi trendovi u turističkoj potražnji, počevši od gastronomije kao trećeg motivatora posjeta Hrvatskoj te je visok stupanj zadovoljstva ljepotama prirode i krajolika.⁴³ Nadalje, neriješena pitanja zbrinjavanja otpada, sezonski karakter, loše stanje sekundarne prometne mreže te nedovoljno jasna zakonska regulativa i neriješena pravno-imoiniska pitanja su slabosti agroturizma SDŽ. Kao prijetnje tu su depopulacija i starenje stanovništva u ruralnim područjima, mijenjanje vizualnog identiteta sela te smanjenje turističke potražnje uslijed ekonomskih čimbenika.

⁴³ Institut za turizam (2017) Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj u 2017. godini

5. EKSPLORATORNO ISTRAŽIVANJE

5.1. Cilj i metodologija istraživanja

S obzirom da se radi o eksploratornom istraživanju, u radu se postavljaju slijedeća istraživačka pitanja:

1. Kakvom dionici dionika agroturizma Splitsko-dalmatinske županije ocjenjuju međusobnu suradnju?

2. Kakvu razinu i oblike suradnje priželjkuju?

3. Koji su ključne prepreke boljoj suradnji i unaprjeđenju agroturizma Splitsko-dalmatinske županije?

Ustanovit će se stavovi dionika o preprekama i mogućnostima agroturizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji, što uključuje i podršku nadležnih institucija (HGK, MINP, LAG-ovi, MINP, županijske turističke zajednice), moguće prevelike porezne namete mikro i malim poduzetnicima kao što su OPG-ovi, te razinu korištenja financijske podrške Europske unije (Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj- program LEADER).

Glavni cilj istraživanja je teorijski analizirati i definirati pojam agroturizma, njegov razvoj u RH te empirijski odrediti razinu kooperacije dionika agroturizma Splitsko-dalmatinske županije.

Eksploratorno istraživanje je provedeno u razdoblju od srpnja i kolovoza 2018, na sljedeći način:

- ankete su poslane elektronskom poštom na 6 agroturističkih gospodarstava, 26 OPG-a s otoka Brača (adrese su pružene od strane gospođe Vesne Rožić-Šibić, predsjednice udruge Ekološki proizvođači Brač);
- kontaktirani su također i OPG-ovi i agroturistička gospodarstva putem društvene mreže Facebook (18 kontaktiranih);
- Ankete su također objavljene na Facebook stranicama LAG Škoji, LAG „Cetinska krajina“, LAG Adrion i na web stranici HrTurizam.

Autorica rada je stupila u kontakt s OPG-ovima i agroturističkim gospodarstvima koji plasiraju vlastite proizvode na tržnici u centru grada Splita, no odbijena je suradnja te ispunjavanje ankete. Nadalje, autorica je stupila u kontakt s vlasnikom agroturističkog gospodarstva „Izletište Podastrana“, g. Jerkom Odžakom, koji je osobno ispunio anketu te je izrazio stajalište

o ispitivanoj temi s naglaskom na problematiku neusklađene koordinacije lokalnih TZ-ova s TZ-om Splitsko-dalmatinske županije.

Ankete su sastavljene od pitanja otvorenog i zatvorenog tipa. Ankete za OPG-ove su sastavljene od 11 pitanja koja su postavljena s namjerom ispitivanja percepcije vlasnika/djelatnika OPG-ova o samoj definiciji i budućnosti razvoja agroturizma. Ankete namijenjene za agroturistička gospodarstva sastavljene od 16 pitanja, uključujući demografska pitanja.

5.2. Rezultati istraživanja

5.2.1. Istraživanje vlasnika/djelatnika agroturističkih gospodarstava

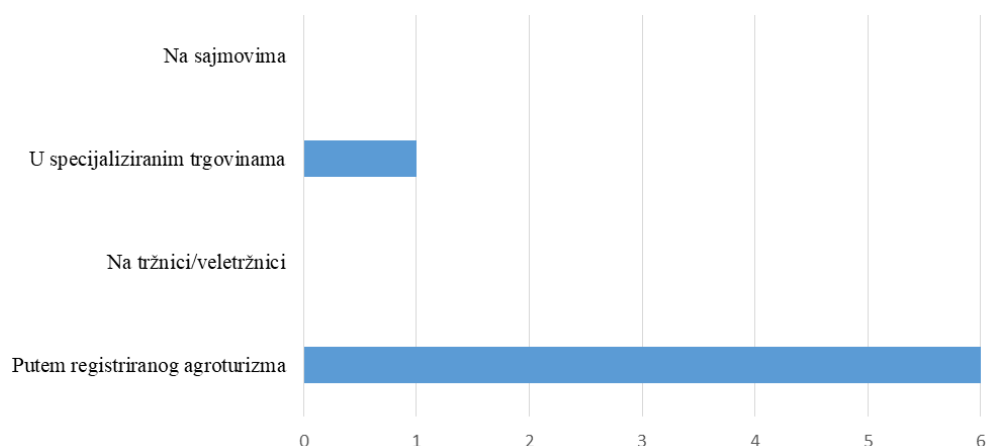
Što se tiče demografskih podataka ove skupine ispitanika, prevladavajuće dobne skupine ispitanika su 30-43 (33,3%) i 44-58 (33,3%). Također tu su i dobne skupine 15-29 (16,7%) i 59-73 (16,7%). Nadalje, spolna struktura ispitanika je ravnomjerno raspodijeljena: muško (50%) i žensko (50%). Što se tiče stručne spreme ispitanika, prevladavajuća stručna sprema je VSS (50%), koju slijede SSS (33,3%) te VŠS (16,7%).

Graf 2: Koji su vaši osobni i obiteljski razlozi za otvaranje agroturističkog gospodarstva?

Izvor: izrada autorice

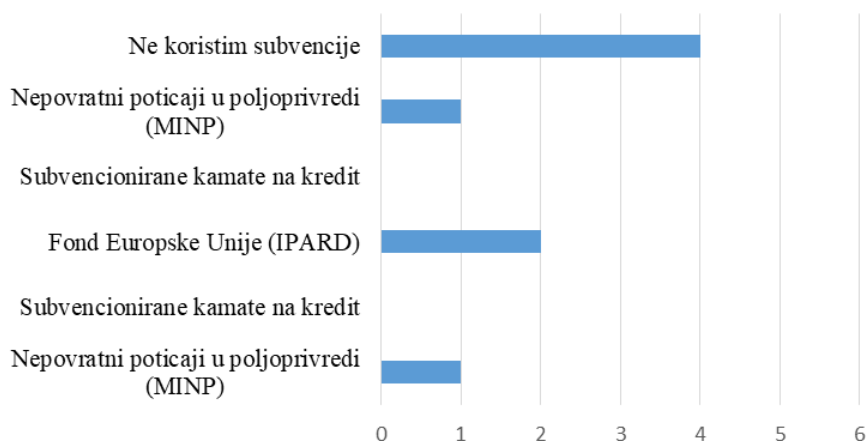
Na gore navedeno pitanje, većina ispitanika (4) je odgovorila kako bi osigurali djeci posao i posljedično obitelj bila na okupu. Prodaja poljoprivrednih proizvoda i samozapošljavanje su također važni razlozi otvaranja agroturističkog gospodarstva. 1 ispitanik je odgovorio kako je jedan od razloga i iskorištavanje iskustva stečenog u turističkoj djelatnosti.

Graf 3: Putem kojih kanala plasirate vlastite proizvode?

Izvor: izrada autorice

Najviše korišten kanal prodaje je upravo vlastito agroturističko gospodarstvo te nakon njega slijede specijalizirane trgovine. Ispitanici se ne predstavljaju, tj. svoje agroturističko gospodarstvo, na sajmovima, gdje su brojne mogućnosti ostvarivanja kontakta s ključnim dionicima te podizanja svijesti o *brandu* vlastitog agroturizma, pa i posljedično agroturizma u cjelini.

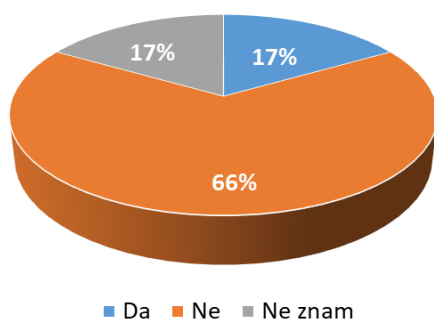

Graf 4: Subvencije koje koristite u Vašem poslovanju⁴⁴

Izvor: izrada autorice

Ispitanici su već u pretpristupnom razdoblju RH uvidjeli potencijal i mogućnosti podrške u razvoju poslovanja od strane Europske Unije. No, zanimljiv je podatak da većina ispitanika ne koristi subvencije, dok onih koji su ih koristili smatraju da im nisu pomogle.

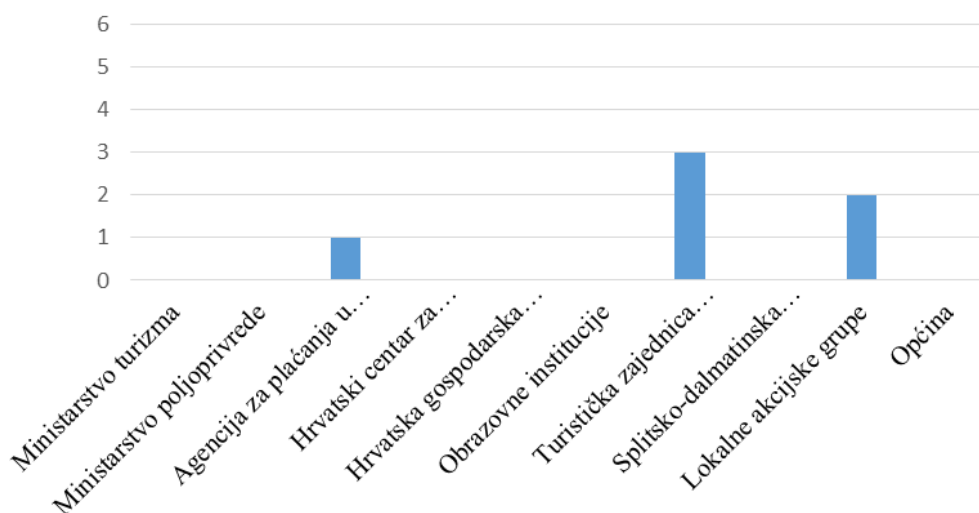
⁴⁴ IPARD je pretpristupni program Europske unije za razdoblje 2007. – 2013. godine. Sastavni je dio IPA-e (Instrument pretpristupne pomoći, eng. Instrument for Preaccession Assistance), čiji su osnovni ciljevi pomoć državama kandidatima i državama potencijalnim kandidatkinjama u njihovom usklađivanju i provedbi pravne stečevine EU te priprema za korištenje budućih EU fondova.

Graf 5: Subvencije su Vam pomogle u poslovanju?

Izvor: izrada autorice

Nadalje, institucije s kojima ispitanici ostvaruju najbolju suradnju su **Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije (najveći broj ispitanika) te s lokalnim akcijskim grupama.**

Graf 6: Označite s kojima od navedenih institucija ostvarujete najbolju suradnju.

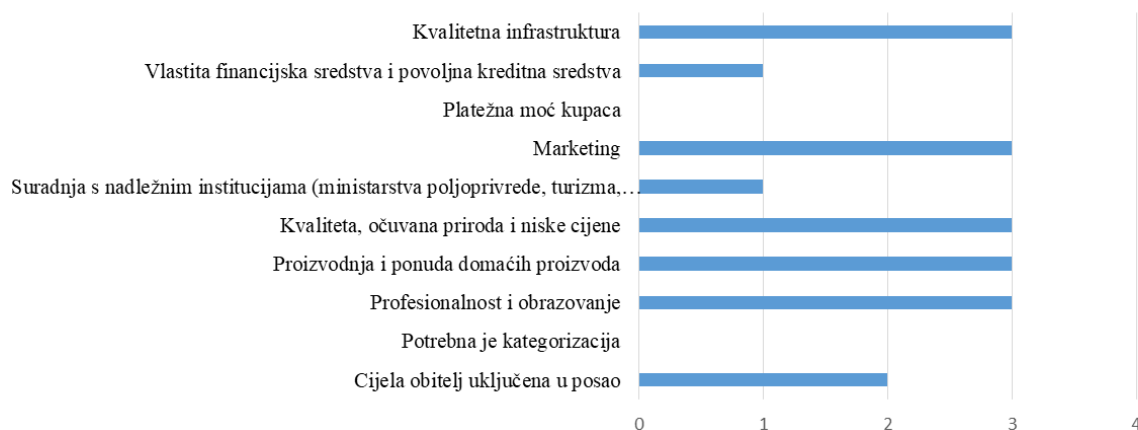
Izvor: izrada autorice

Graf 7: Prepreke u bavljenju agroturizmom

Izvor: izrada autorice

Kao glavne prepreke u bavljenju agroturizmom, ispitanici smatraju ponajviše **zahtjevnu administracijsku proceduru**, zatim **nedovoljno vlastitog znanja**, **vlasništvo nad zemljom**. Tu su također kao prepreke **nezainteresiranost države za sufinanciranje**, **nedovoljno kapaciteta proizvodnje** te **nedovoljno finansijskih sredstava za pokretanje agroturističke djelatnosti**. Zanimljivo je istaknuti činjenicu da su ispitanici svjesni vlastitih ograničenja u vidu manjka znanja, što posljedično dovodi do zaključka kako je nužna kvalitetnija edukacijska podrška u vidu predavanja edukativnog i informativnog karaktera, tečajeva, radionica, itd.

Graf 8: Prema Vašem mišljenju, koji su elementi potrebni za uspjeh poljoprivrednih gospodarstava u agroturizmu?

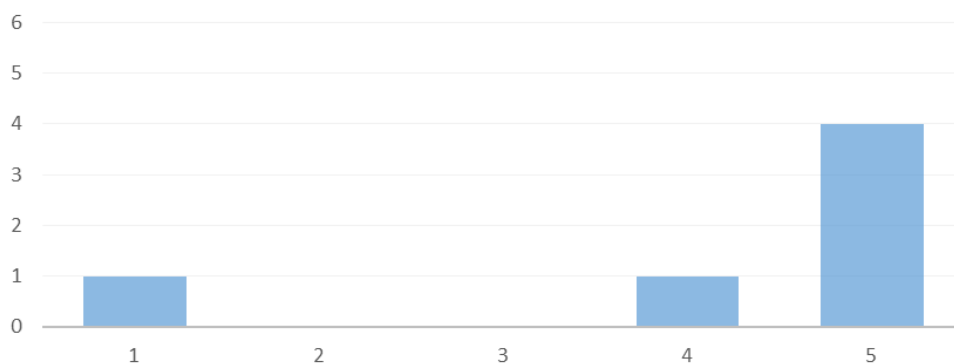
Izvor: izrada autorice

Elementi potrebni za uspjeh, prema ispitanicima, su primarno kvalitetna infrastruktura (prometnice, vodovodi, kanalizacija, komunikacijska mreža, elektroopskrbna mreža), kvalitetan marketing i promotivne aktivnosti, održavanje kvalitete, očuvana priroda i niske

cijene. Tu su također i profesionalnost i obrazovanje, proizvodnja i ponuda domaćih proizvoda, te uključenost cijele obitelji u posao kako bi se održala i njegovala obiteljska tradicija i odnosi.

Također, pod „OSTALO“ ispitanici su naveli sljedeće:

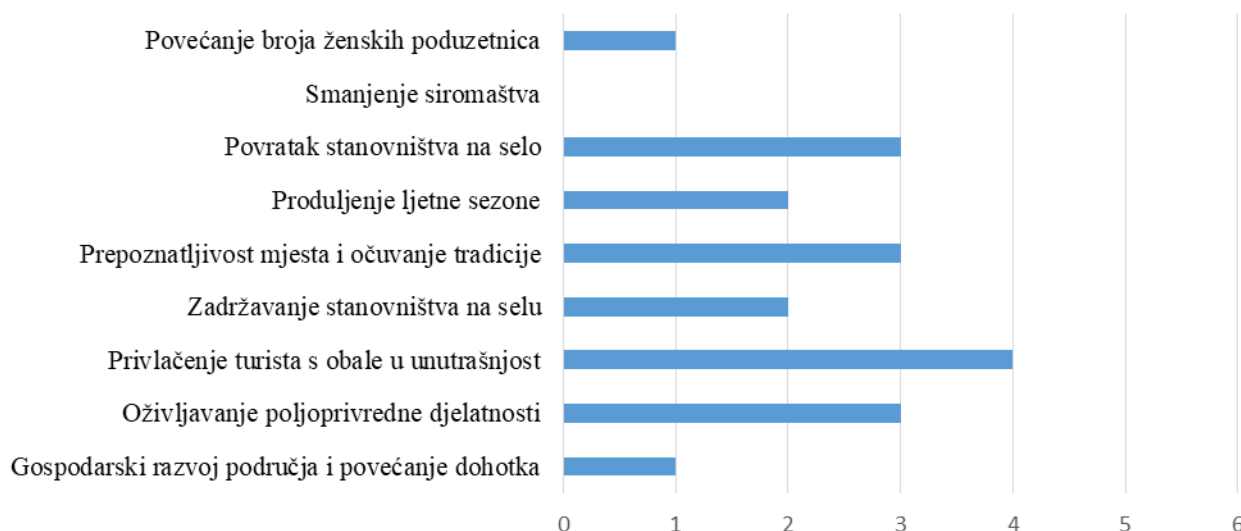
- „*Riješena imovinsko-pravna pitanja*“
- „*Kontakt domaćina s gostom*“

Graf 9: "Agroturistička djelatnost mogla potaknuti socioekonomski razvoj splitskog zaleđa i ostalog ruralnog područja SD županije uključujući i otoke."

Izvor: izrada autorice

U mjerilu gdje 1 označava "U potpunosti se ne slažem", a 5 "U potpunosti se slažem", 4 ispitanika su gore navedenu izjavu označili s 5, jedan ispitanik s 4 te jedan ispitanik se u potpunosti ne slaže. Prema dobivenim podacima, ispitanici smatraju da bi agroturistička djelatnost može biti svojevrsni katalizator socioekonomskog razvoja ruralnog područja Splitsko-dalmatinske županije.

Graf 10: Prema Vašem mišljenju, u kojoj mjeri agroturizam SADA utječe na socioekonomske elemente SD županije?

Izvor: izrada autorice

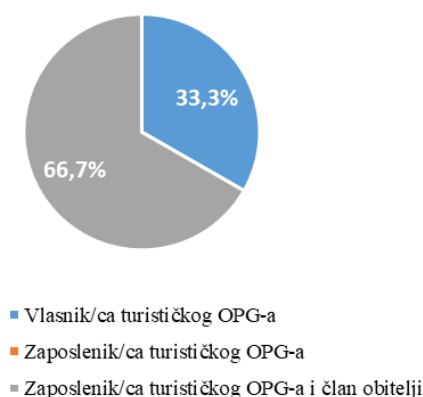
Kako trenutno imaju viđenje ispitanici o utjecaju agroturizma na socioekonomske elemente, prikazano je na Grafu 10. Od povratka stanovništva na selo, oživljavanja poljoprivredne djelatnosti do prepoznatljivosti mjesta i očuvanja tradicije, najveći broj ispitanika smatra da agroturizam najviše utječe na **privlačenje turista s obale u unutrašnjost**.

Na pitanje: „Vaše zaključno mišljenje o stanju i razvoju agroturizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji?“, ispitanici su naveli sljedeće:

- „Raditi na promociji agroturizma kao vrlo bitne djelatnosti, uključiti lokalne srednje škole, dati subvencije/stipendije za upisnike/učenike te definirati moguće zaposlenje osim u vlastitom OPG-u.“
- „Agroturizam nije prepoznat kao odvojena djelatnost od ugostiteljstva. Ni na koji način SDŽ ne potiče takav vrst rada niti zna kako. Država općenito zakonski ne prati ovaj koncept i izuzetna je neusklađenost institucija. Otočka politika je specifična i u široj perspektivi nije konkretna ali je ključna za samoodrživost otoka. Agroturizam je tu jedna odlična spona ali zakoni nisu usklađeni sa situacijom na terenu. U SDŽ agroturizam ne postoji.“
- „Turizam ne smije biti pokretač ulaganja u agronomiju, već samo posljedica dobre agrarne politike.“
- „Bolja koordinacija lokalnih TZ-ova sa TZ Splitsko-dalmatinske županije.“

- „U teoriji sve funkcionira, ali u praksi baš i ne (problem male sredine i mentalitet ljudi-pretjerana apartmanizacija, nedostatak kreativnosti).“

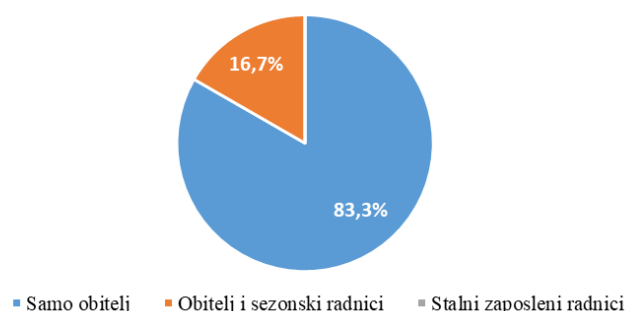
Prema odgovorima ispitanika o stanju agroturizma županije, može se izvesti jedinstven zaključak: koordinacija i suradnja s lokalnim institucijama je zadovoljavajuća, no prisutna je neusklađenost institucija različitih razina. Smatra se da je uloga države ključna u kreiranju koherentne zakonske regulative koja bi regulirala koncept agroturizma, koji ne predstavlja samo pružanje ugostiteljskih usluga u ruralnom prostoru.

Graf 11: Vaša povezanost s agroturističkom djelatnošću

Izvor: izrada autorice

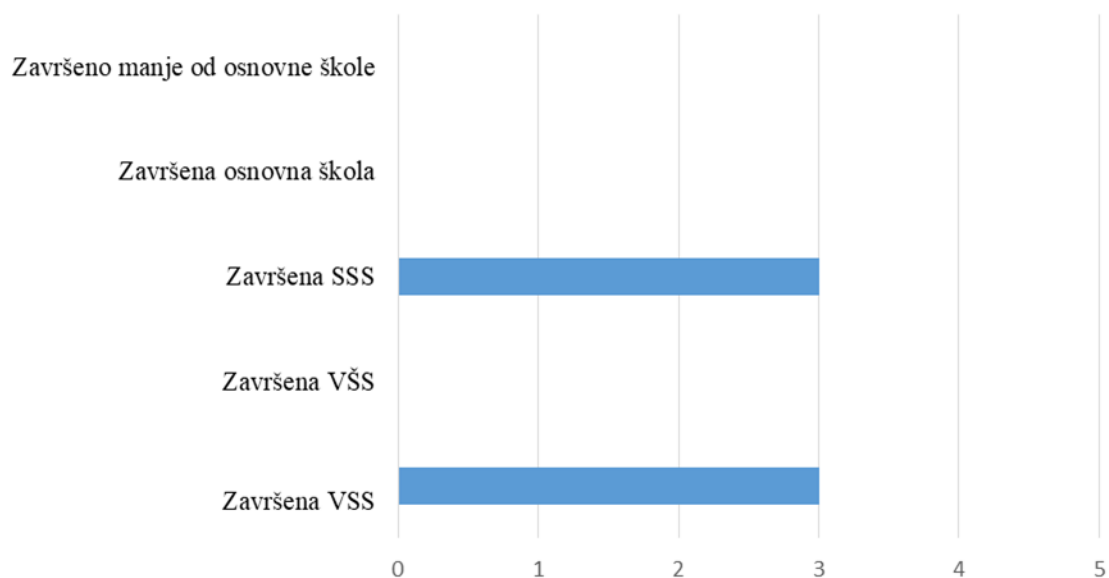
Zaposlenik/ca turističkog OPG-a i član obitelji čine 66,7% ispitanika te 33,3% spada pod vlasnik/ca turističkog OPG-a.

Graf 12: Struktura zaposlenih na Vašem agroturizmu

Izvor: izrada autorice

Samo je obitelj zaposlena kod 83,3% ispitanika, 16,7% čine obitelj i sezonski radnici, dok među ispitanicima nema stalno zaposlenih radnika.

Graf 13: Prevladavajuća stručna sprema članova kućanstva

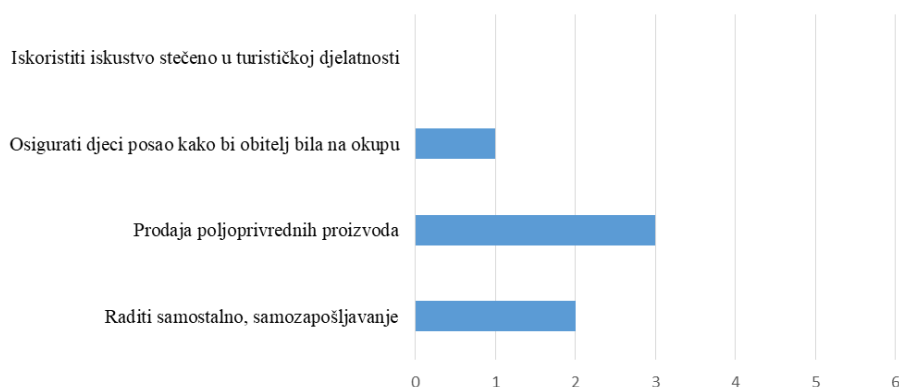
Izvor: izrada autorice

Kao što je vidljivo iz Grafa 13, prevladavajuće stručne spreme ispitanika su SSS i VSS.

5.2.2. Istraživanje vlasnika/djelatnika obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava

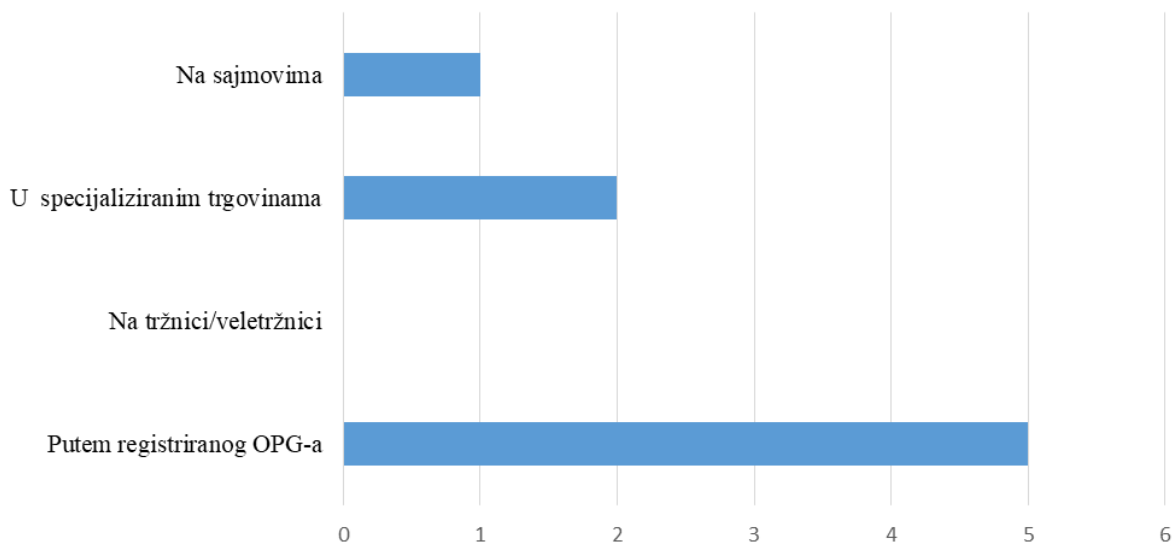
Dobne skupine ispitanika vlasnika/djelatnika OPG-ova su: 15-29 (33,3%), 30-43 (33,3%), 59-73 (33,3%). Spolna struktura ispitanika je 50% muškarci i 50% žene, čije su stručne spreme 50% SSS, 33,3% VŠS te 16,7% VSS.

Prodaja poljoprivrednih proizvoda je najveći razlog otvaranja OPG-a, zatim samozapošljavanje te držanje obitelji na okupu. Jedan ispitanik je pod opciju „Ostalo“ nadodao: „*Poticanje tradicije i ekološke proizvodnje*“.

Graf 14: Vaši osobni i obiteljski razlozi za otvaranje obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva

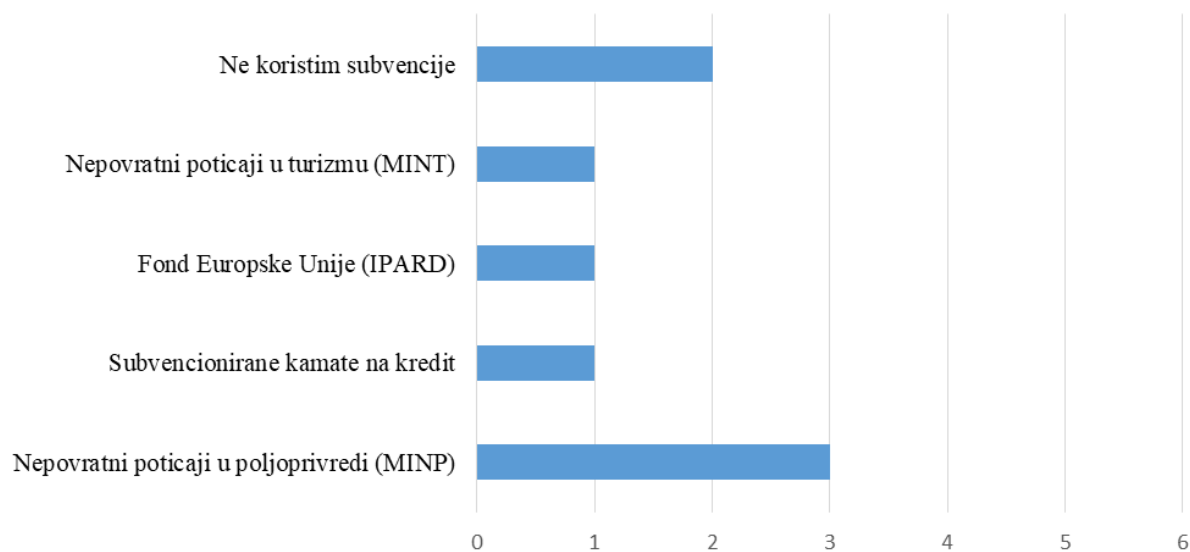
Izvor: izrada autorice

Graf 15: Putem kojih kanala plasirate vlastite proizvode?

Izvor: izrada autorice

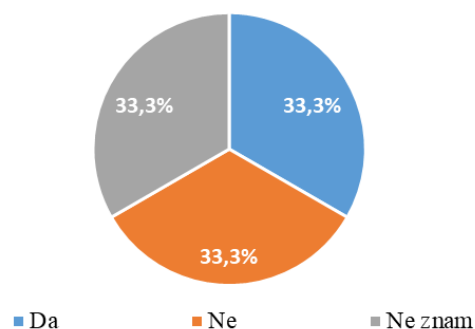
Većina ispitanika plasira svoje proizvode putem registriranog OPG-a, zatim u specijaliziranim trgovinama te na sajmovima, kao i ispitanici agroturističkih gospodarstava.

Graf 16: Subvencije koje koristite u Vašem poslovanju

Izvor: izrada autorice

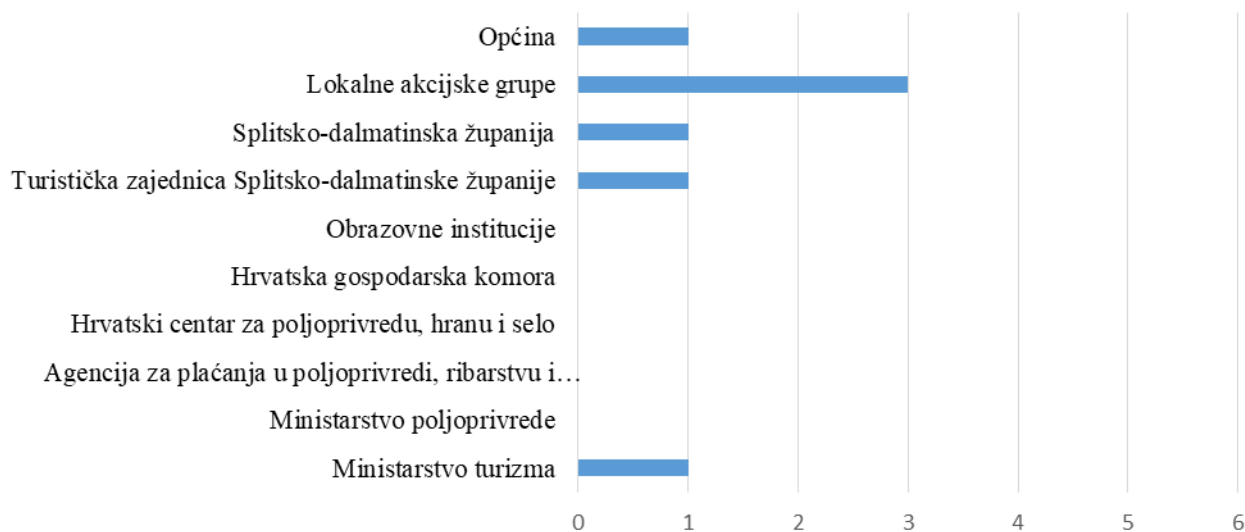
Najveći broj ispitanika koristi nepovratne poticaje u poljoprivredi (MINP), te 2 ispitanika uopće ne koristi subvencije u svom poslovanju.

Graf 17: Subvencije su Vam pomogle u poslovanju

Izvor: izrada autorice

Za razliku od ispitanika agroturističkih gospodarstava (17%), veći postotak ispitanika OPG-ova (33,3%) smatra da su im subvencije pomogle u poslovanju.

Graf 18: Označite s kojima od navedenih institucija ostvarujete najbolju suradnju

Izvor: izrada autorice

Graf 18 prikazuje zanimljive dobivene rezultate. Naime, OPG-ovi kao nositelji poljoprivredne djelatnosti, nisu označili nadležne institucije za poljoprivredne djelatnosti (MINP, Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju...), dok najveći broj ispitanika ostvaruje najbolju suradnju s lokalnim akcijskim grupama (LAG-ovima).

Graf 19: Što je za Vas agroturizam?

Izvor: izrada autorice

Kakvo je viđenje agroturizma od strane OPG-ova? Najveći broj ispitanika vidi agroturizam kao hrvatski proizvod, uživanje u uređenoj infrastrukturi i ponudi domaće hrane i seoskih aktivnosti te kao turističku ponudu s autohtonim proizvodima. Također tu je i spoj turizma i poljoprivrede, mogućnost za dodatnu zaradu, itd. Zanimljivo je da ispitanici vide agroturizam kao vrstu održivog turizma, putem kojeg bi se promovirala gastro baština pojedinog kraja.

Na pitanje „Kada biste se odlučili za bavljenje agroturizmom kako dodatnom djelatnošću, koji bi bio glavni motiv?“, 66,7% je odgovorilo kako bi počeli dohodak, zatim obnova djedovine te lakši plasman vlastitih proizvoda. Također, tu su i zaposlenje članova obitelji i smisao života u trećoj dobi. Jedan ispitanik je također napisao : „obrazovni centar za posjetitelje, osim proizvoda da dobiju znanje“.

„Namjeravate li se u sljedećih 2-3 godine početi baviti agroturizmom?“, 50% ispitanika je označilo „Ne znam“, 33,3% ispitanika bi se počelo baviti agroturizmom, a 16,7% se ne namjerava baviti agroturizmom.

5.3. Intervjui

Gđica Antonela Grabovac, voditeljicom marketinga Eko sela Grabovci je iznijela vlastito mišljenje o stanju agroturizma u SDŽ.

„Agroturizam kao jedan od selektivnih oblika turizma u RH ima ogromne potencijale razvoja i proširenja turističke ponude, jer je globalno gledano postao trend i u konstantnom je rastu. U

slučaju RH, odnosno Splitsko-dalmatinske županije je glavni problem nesređena infrastruktura i papirologija, poput zastarjelih zemljišnih knjiga koje koče razvoj i povlačenje nepovratnih sredstava, uz bolju suradnju institucija, u kratkom roku se upravo taj problem može riješiti. Također je važno poticati poduzetništvo među mlađim generacijama i organizirati edukacije, tj. radionice ili tribine o konkretnim situacijama koje te iste osobe čekaju ukoliko se odluče na iskorak u poduzetničke vode unutar agroturizma.“

Proveden je intervju s prof. dr. sc. Ivom Grgićem, Zavod za agrarnu ekonomiku i ruralni razvoj, Agronomski fakultet Zagreb.

- Kako biste ocijenili suradnju nadležnih institucija s OPG-ovima i agroturizmima?

„Suradnja nadležnih institucija s agroturističkim gospodarstvima (AG) je nedovoljna, nekonzistentna, s nedostatkom spoznaja o važnosti AG u prostoru gdje se nalaze. AG su u pravilu s malom poljoprivrednom proizvodnjom te su prilika kako za plasman vlastitih tržišno marginalnih količina tako i proizvoda drugih OPG-ova područja gdje se nalaze. AG su bitna i za očuvanje ruralnog prostora nudeći pučanstvu dodatnu zaposlenost i zaradu ali i čuvanju i kultiviranju krajobraza.

Ne postoje primjeri smislene politike razvitka AG na pojedinim područjima te dobri primjeri su rezultat entuzijazma i poduzetničkih ideja pojedinaca, a ne djelovanja javnih institucija. Dovoljno je spomenuti, u Šibensko kninskoj županiji, Etno eko selo Škopljanci Radošić te Agroturizam OPG Duvančić nastali kao zamisao pojedinca, a ne smislene politike. Pojedine institucije mogle bi pripomoći kod planiranja projekata te više kod marketinških aktivnosti za što pojedina AG nemaju financija, znanja niti vremena.“

Prema Vašem mišljenju, koji su elementi potrebni za uspjeh poljoprivrednih gospodarstava u agroturizmu?

„Na prvom mjestu je čovjek, odnosno potrebno je znanje, vještina i sposobnost kao i za bilo koji drugi poduzetnički poduhvat.

Za početak je bitna dobro razrađena ideja, kvalitetna financijska konstrukcija te dobro povezivanje s tržištem. U osmišljavanju uređenja prostora i ponude držati se lokalnih vrijednosti te se konzultirati sa stručnjacima. Tijekom rada, nositelj djelatnosti tj. kućedomaćin mora se pridržavati nekoliko poznatih osobina kao što su gostoprimstvo, ljubaznost, smirenost, osjećaj za diplomaciju, improvizacija i sl.

Ipak, najvažnija je strpljivost i graditi imidž AG preko „iskustava postojećih gostiju“. Najbolja reklama je „od usta do usta sadašnjeg i potencijalnog-budućeg gosta“.

- Koje su ključne prepreke boljoj suradnji i unaprjeđenju agroturizma Splitsko-dalmatinske županije?

„Prostor je ispražnjen i teško je očekivati brza rješenja, a malo je i AG na području Županije. Najveća korist bi bila kvalitetna promocija kod „morskih“ turista jer sve veći dio njih je zainteresiran za „odmak od mora“. Projekt mora biti dobro osmišljen i nuditi suvisle sadržaje s obzirom na dobne skupine, dohodovne, religijsko-običajne i druge. Svaka od njih ima određene specifičnosti. Takve programe trebaju izraditi kvalificirane institucije, a provoditi npr. uredi za turizam, turističke zajednice i agencije.“

Ključ uspjeha, prema ispitanima, jest kvalitetna razvojna politika agroturizma na razini cijele države, posljedično i za SDŽ. Nužna je usklađenost i kooperacija resornih ministarstava (poljoprivrede, turizma, gospodarstva...) kako bi se kreirala kvalitetna dugoročna razvojna politika. Pojedinaac ne može sam pridonijeti razvoju i daljnjem održivom rastu agroturizma, stoga su nužne fundamentalne promjene na višim razinama kako bi agroturizam ispunio svoj puni potencijal i preusmjerili se turistički tokovi s obale na unutrašnjost.

5.4. Preporuke i implikacije istraživanja

Razvoj ruralnog turizma, pa tako i agroturizma, kao dio strategije ruralnog razvoja uključuje diversifikaciju u lokalnoj ekonomiji, dodani izvor prihoda poljoprivrednom gospodarstvu razvojem turističkih aktivnosti na postojećim gospodarstvima, kreiranje dodatnih rekreativnih aktivnosti koje mogu koristiti stanovnici lokalne zajednice kao i turisti, isticanje zajedništva – identificiranjem stanovnika s cijelim mjestom ili lokalnom zajednicom.

Stoga je agroturizam potican od regionalnih i nacionalnih vlasti, kao model zaustavljanja depopulacije ruralnih prostora i vlasti pružaju potporu poljoprivrednim proizvođačima u gradnji smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta. No kakva je zapravo situacija u Republici Hrvatskoj? Prvenstveno bi trebalo naglasiti stanje u konkurentnim zemljama Republici Hrvatskoj. Primjerice Italija, zemlja u kojoj je davne 1965.g. osnovana nacionalna udruga Agriturist te je donešen Zakon o agroturizmu na nacionalnoj razini. Tu je Francuska, gdje je 1955.g. osnovan Fédération Nationale des Gîtes de France, savez koji dio vlastitog dohotka ulaže u obnovu arhitektonske baštine, dok se u Španjolskoj javlja problem kod infrastrukture ruralnih područja, što je ujedno i prepreka koja se javlja i u agroturizmu RH.

Nadležne institucije agroturizma, time i ruralnog turizma i razvoja, su Ministarstvo poljoprivrede koje blisko surađuje s Agencijom za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju, Ministarstvo turizma, Hrvatska gospodarska komora, regionalni centri za ruralni razvoj (u Splitsko-dalmatinskoj županiji Rerasd). Posljedično, može se zaključiti kako podloga za održiv i kvalitetan razvoj agroturizma postoji. No, u kojoj sferi se nalaze ključne prepreke koje stoje na putu kvalitetnog i održivog potonjeg?

Hrvatska je loše rangirana u sferi konkurentnosti legislativnog okruženja, na 77. mjestu, a to se odnosi na zakonska rješenja i njihovu primjenu.⁴⁵ Ministarstvo turizma je izradilo i Strategiju razvoja turizma RH do 2020. godine u kojoj je turizam ruralnih područja, a posebice seoski turizam, identificiran kao jedan od prioriternih turističkih proizvoda Hrvatske, no izrada kvalitetne strategije ruralnog turizma, a time i agroturizma, nije realizirana.

Splitsko-dalmatinska županija, županija s gradom Splitom kao drugim najvećim gradom u RH s važnim geostrateškim položajem, bilježi intenzivan razvoj turizma, rastući broj kvalitetno opremljenih poslovnih zona veću suradnju znanosti, gospodarstva i javnog sektora („triple helix“), propulzivan razvoj IT i ICT sektora. Tu je naravno i atraktivna razvedena obala s Jadranskim morem te bogata kulturno-povijesna baština.

Prepreke predstavljaju neažuran katastar i zemljišne knjige te neriješena pitanja zemljišnog vlasništva, nerazumijevanje važnosti izrade planova koji su u funkciji postizanja dugoročnih ciljeva i vizije razvoja, prekratak vremenski horizont pojedinih strateških dokumenata, npr. Strategija regionalnog razvoja RH iz 2010. vrijedila samo za razdoblje 2011.-2013., dok za tekuće razdoblje (2014.-2020.) još nije niti donesena. Jedna od važnijih prepreka je i izrađivanje sektorskih strategija na nacionalnoj razini koje ne uvažavaju regionalne specifičnosti.

U županiji su registrirana 52 turistička OPG-a, 12.468 registrirana obiteljska poljoprivredna gospodarstva. Njih 12 je ispitano u ovom istraživanju te se može istaknuti nekoliko prepreka i mogućnosti poboljšanja. Prema ispitanicima, najbolju suradnju ostvaruju s LAG-ovima, TZ-om Splitsko-dalmatinske županije te APPRRR. Smatraju da agroturistička djelatnost može biti svojevrsan katalizator socioekonomskog razvoja ruralnog područja županije. No također, manjak vlastitog znanja, zahtjevna administracijska procedura, neriješena imovinsko-pravna pitanja, nekvalitetna infrastruktura ruralnih područja predstavljaju značajnu prepreku razvoju agroturizma. Zanimljiv je podatak da ispitanici, ponajviše OPG-ovi, najmanje ostvaruju

⁴⁵ Blanke, J., Chiesa, T. (2011) Travel & Tourism Competitiveness Report [Internet], raspoloživo na: <https://www.scribd.com/document/49473673/Travel-Tourism-Competitiveness-Report-2011> [02.05.2018.]

suradnju upravo s institucijama nadležnim za poljoprivrednu djelatnost (Ministarstvo poljoprivrede, HGK...).

Prema Butleru, faze životnog ciklusa destinacije su: istraživanje, angažiranje, razvojna faza, faza konsolidacije, stagnacija, propadanje i pomlađivanje. Prema autorici, Split, te obalno područje županije, nalaze se u razvojnoj fazi. Destinacija bilježi dolazak velikog broja turista, dok je na vrhuncu sezone često više potonjih nego domicilnog stanovništva. Kontrola daljnjeg razvoja turizma prelazi lokalne okvire. Zbog velikog broja posjetitelja i zbog popularnosti destinacija ima probleme pretjeranog iskorištenja i smanjenja kvalitete usluga. Ispitanici su svjesni potonjeg, nužna je nacionalna i regionalna strategija koja će preusmjeriti turistička kretanja prema zaleđu kako bi se izbjegla faza stagnacije i mogućeg propadnja.

Zaključno, iako postoje nadležne institucije koje su u mogućnosti provoditi kvalitetne marketinške i promotivne aktivnosti, počevši od LAG-ova, HF eko etno grupe, itd. Problem zapravo leži u činjenici da je prisutno nerazumijevanje važnosti izrade planova koji su u funkciji postizanja dugoročnih ciljeva i vizije razvoja te prekratak vremenski horizont pojedinih strateških dokumenata. Problem je i manjak edukacije, radionica, tj. odaziva na potonje. Stoga dolazimo do sljedeće prepreke sociološke naravi. Prisutna je averzija prema nadležnim institucijama kod ispitanika. Kroz intervju s dionicima, uvriježeno je mišljenje u tzv. „dalmatinskom mentalitetu“, gdje mali i srednji poduzetnici ne uviđaju korisnost umrežavanja i zajedničkog predstavljanja na tržištu. Stoga, predlaže se osnivanje regionalne destinacijske menadžment organizacija zadužene za razvoj ruralnog, a time i agroturizma. No i to neće biti dugoročno rješenje. Prvenstveno je potrebno usklađivanje vremenskog horizonta pojedinih strateških dokumenata, izrada kvalitetne strategije razvoja ruralnog i agroturizma na državnoj razini.

5.5. Ograničenja istraživanja

Ograničenja istraživanja su nekonzistentnost podataka, prvenstveno ažuriran broj TSOG-ova te mali uzorak. No, najveće ograničenje ovog istraživanja je ljudski faktor. Nailazilo se na odbijanje, nezainteresiranost dionika o istraživanoj temi, počevši od OPG-ova i agroturističkih gospodarstava do dionika turističkih zajednica te ostalih nadležnih institucija, što je rezultiralo malim brojem ispunjenih anketa. Stoga, ovo istraživanje se temelji na subjektivnim ocjenama stanja agroturizma županije, no ipak se može izvesti zaključak i implikacije za budući razvoj. Ova ograničenja su dovela do sljedećeg: osim gore navedenih prepreka u razvoju agroturizma,

ljudski faktor je jedan od značajnih prepreka u razvoju agroturističke djelatnosti te ruralnog razvoja u cjelini.

6. ZAKLJUČAK

Glavni cilj istraživanja bio je teorijski analizirati i definirati pojam agroturizma, njegov razvoj u RH te empirijski odrediti razinu kooperacije dionika agroturizma Splitsko-dalmatinske županije. Ispitanici najveću razinu kooperacije ostvaruju s lokalnim akcijskim grupama te TZ Splitsko-dalmatinske županije. No, kroz istraživanje je ispitana i razina kooperacije s resornim ministarstvima, počevši od ministarstva poljoprivrede, ministarstva turizma s kojima ispitanici ne ostvaruju zadovoljavajuću razinu suradnje. Agroturizam, kao selektivni oblik turizma, je jako kompleksan vid turizma, prvenstveno jer objedinjuje različite sektore, počevši od poljoprivrednog te turističkog. Stoga je nužna kvalitetna i konzistentna usklađenost nadležnih institucija kod izrade strateških planova, stvaranja kvalitetne ruralne politike.

Kao što je ranije navedeno, prisutna je averzija prema nadležnim institucijama kod ispitanika. Kroz intervju s dionicima na području županije, uvriježeno je mišljenje o tzv. „dalmatinskom mentalitetu“, gdje mali i srednji poduzetnici ne uviđaju korisnost umrežavanja i zajedničkog predstavljanja na tržištu. Ljudski faktor je jedan od značajnih prepreka u razvoju agroturističke djelatnosti te ruralnog razvoja u cjelini. Stoga, predlaže se osnivanje regionalne destinacijske menadžment organizacija zadužene za razvoj ruralnog, a time i agroturizma. No i to neće biti dugoročno rješenje. Kao što je rečeno, potrebno je usklađivanje vremenskog horizonta pojedinih strateških dokumenata, izrada kvalitetne strategije razvoja ruralnog i agroturizma na državnoj razini.

SAŽETAK

Ruralni prostor koji je osnovni resurs za razvoj ruralnog turizma pokriva čak 92% teritorija Republike Hrvatske. Najznačajniju ulogu na ruralnom prostoru imaju upravo obiteljska poljoprivredna gospodarstva koja na razne načine koriste prednosti ruralnog kraja ovisno od uvjetima i specifičnostima regija u kojima se nalaze. Agroturizam je aktivnost temeljena na vlasništvu zemljišta, pokazuje rast i doprinosi razvoju ruralnom prostora i smanjenju depopulacije tako što privlači i razvija nove usluge u ruralnom prostoru, otvara mogućnost zaposlenja, stvara novu infrastrukturu kao i mogućnost ostvarivanja dodatnog izvora prihoda.

Ovaj rad je pokušao odgovoriti na pitanje koje su **ključne prepreke razvoju agroturizma na području Splitsko-dalmatinske županije i suradnji ključnih dionika tog procesa**. Provelo se eksploratorno kvalitativno i kvantitativno istraživanje na uzorku obiteljskih poljoprivrednih gospodarstava, resornih ministarstava i institucija, lokalnih akcijskih grupa i ostalih dionika na području županije s ciljem ispitivanja njihovih stavova prema učinkovitosti nadležnih institucija, korištenju institucionalne podrške, zadovoljstva zajedničkom suradnjom.

Rezultati istraživanja su pokazala da ispitanici ostvaruju zadovoljavajuću razinu suradnje s lokalnim i regionalnim institucijama. S institucijama na nacionalnoj razini ne ostvaruju zadovoljavajuću razinu kooperacije. Smatraju kako su prepreke u razvoju agroturizma Splitsko-dalmatinske županije njihov vlastiti nedostatak znanja, neriješena imovinsko-pravna pitanja te nezainteresiranost države za sufinanciranje.

Ključne riječi: agroturizam, suradnja, Splitsko-dalmatinska županija

SUMMARY

The rural area is the basic resource for rural tourism development and covers 92% of the territory of the Republic of Croatia. The most important role in the rural area have family farms, which in many ways use the advantages of the rural area depending on the conditions and specifics of the regions in which they are located. Agrotourism is land-based activity, exhibits growth and contributes to the development of rural space and decreasing depopulation by attracting and developing new rural services, opening up employment opportunities, creating new infrastructure and the ability to generate additional revenue sources.

This paper attempted to answer the question of key obstacles to the development of agrotourism in the area of Split-Dalmatia County and the level of cooperation of key stakeholders in the process. Qualitative and quantitative explorative research has been carried out on a sample of family farms, ministries and institutions, local action groups and other stakeholders in the county to investigate their attitudes towards the efficiency of competent institutions, use of institutional support and satisfaction through joint collaboration.

The results of the research have shown that respondents achieve a satisfactory level of cooperation with local and regional institutions. National institutions do not achieve a satisfactory level of cooperation. They believe that obstacles to the development of agrotourism in the Split-Dalmatia County are their own lack of knowledge, unresolved property and legal issues and the state's lack of interest in co-financing.

Key words: agrotourism, co-operation, Split-Dalmatia County

LITERATURA

1. Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju (2018), O nama, [Internet], raspoloživo na: <https://www.apprrr.hr/o-nama/>
2. Agriturismo.it, [Internet], raspoloživo na: https://www.agriturismo.it/en/?gclid=EAIaIQobChMI_-LV6qbV2gIVDbDtCh1v9wkVEAAYASAAEgKaZ_D_BwE
3. Analize turističkih sezona, TZ Splitsko-dalmatinske županije, [Internet], raspoloživo na: <https://www.dalmatia.hr/hr/statistike>
4. Analiza turističke sezone 2017.godine, TZ Splitsko-dalmatinske županije, [Internet], raspoloživo na: <file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/2.Analiza%20turisti%C4%8Dke%20sezone%202017.%20na%20podru%C4%8Dju%20SD%C5%BD%20i%20osnovne%20smjernice%20za%20pripremu%20turisti%C4%8Dke%20sezone%202018.pdf>
5. Blanke, J., Chiesa, T. (2011) Travel & Tourism Competitiveness Report [Internet], raspoloživo na: <https://www.scribd.com/document/49473673/Travel-Tourism-Competitiveness-Report-2011> [02.05.2018.]
6. Brščić, K., Franić, R., Ružić, D. (2010), Zašto agroturizam – mišljenje vlasnika, Journal of Central European Agriculture, Volume 11, No. 1, str. 31-42
7. Chronopoulou, M. (2013) The case of Agrotourism in Greece and its contribution to regional development, Erasmus Univeristet Rotterdam, [Internet], raspoloživo na: [file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/MA-thesis-Maria-Chronopoulou-%20\(1\).pdf](file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/MA-thesis-Maria-Chronopoulou-%20(1).pdf) [16.10.2018.] str. 61
8. Čavlek N., Vukonić, B. (2001) Rječnik turizma, Masmedia, Zagreb
9. Ćurić, K. (2010) Agroturizam kao dodatna djelatnosti na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/67853> [25.04.2018.]
10. Državni zavod za statistiku, PROCJENE STANOVNIŠTVA REPUBLIKE HRVATSKE U 2013 [Internet], raspoloživo na: https://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/07-01-04_01_2014.htm [03.05.2018.]
11. EUROPEAN STRUCTURAL AND INVESTMENT FUNDS DATA, <https://cohesiondata.ec.europa.eu/funds/eafrd>
12. Europski fondovi, „U proračunu Europske unije za Hrvatsku je ukupno namijenjeno 3,568 milijardi Eura za prve dvije godine članstva“, [Internet], raspoloživo na:

- http://europskifondovi.eu/sites/default/files/Instrument%20za%20povezivanje%20Europe%20%28CEF%29_0.pdf [02.05.2018.]
13. Grgić, I., Hadelan, L. (2016) Agroturizam: budućnost i prilika, GOSPODARSKI LIST, str.39-51 [Internet], raspoloživo na: <http://www.gospodarski.hr/Publication/2016/1/prilog-broja-agroturizam-budunost-i-prilika/8369#.Wvr0vYiFPIU> [29.03.2018.]
 14. Gverić, K. (2016) Marketinško upravljanje ponudom ruralnog turizma dalmatinske zagore u cilju povećanja turističke posjete, Ekonomski fakultet Split, str. 48-50
 15. Hellenic Agritourism Federation, Presentation, [Internet], raspoloživo na: <http://agrozenia.net/en/presentation-seage> [16.10.2018.]
 16. Hrvatska mreža za ruralni razvoj, [Internet], raspoloživo na: <http://www.hmrr.hr/hr/leader/sto-je-lag/> [02.05.2018.]
 17. Hrvatska turistička zajednica [Internet], raspoloživo na: <https://htz.hr/hr-HR/opce-informacije/o-nama> [05.05.2018.]
 18. Institut za turizam (2017) Stavovi i potrošnja turista u Hrvatskoj u 2017. godini
 19. IPARD (2013) IPARD program, [Internet], raspoloživo na: <http://www.mps.hr/ipard/default.aspx?id=7> [07.07.2018.]
 20. Jelinčić, D. (2007) Agroturizam u europskom kontekstu, Stud. ethiol. Croat., vol. 19, str. 269-291
 21. Katica, D., Cukor, S. (2015) OSNOVE RURALNOG TURIZMA, [Internet], raspoloživo na: http://www.dalmatia.hr/edukacija/wp-content/uploads/2015/12/01_Osnove-ruralnog-turizma.pdf
 22. Kizos, T., Iosifides T. (2007) The Contradictions of Agrotourism Development in Greece: Evidence from Three Case Studies, South European Society & Politics Vol. 12, No. 1, str. 59–77
 23. Krajnović A., Čičin-Šain D., Predovan M. (2011) Strateško upravljanje razvojem ruralnog turizma – problemi i smjernice, Oeconomica Jadertina 1/2011, str. 42, [Internet], raspoloživo na: <https://hrcak.srce.hr/68201> [23.5.2018]
 24. Maria-Irina, A. (2017) Ecotourism, agro-tourism and rural tourism in the European Union, [Internet], raspoloživo na: <file:///C:/Users/Ana%20Marineli%C4%87/Downloads/cactuspaper.pdf> 67853 [27.09.2018.]
 25. Ministarstvo poljoprivrede, „O nama“, [Internet], raspoloživo na: <http://www.mps.hr/hr/o-ministarstvu> [02.05.2018.]

26. Pamuković, A., Radeljak, M., Dorbić, B. (2016) ISKUSTVO I PRAKSA RAZVOJA AGROTURIZMA U EUROPI TE NJEGOVO UTJECAJ NA HRVATSKU, Agronomski glasnik 1/2016, str. 51-64
27. REGIONALNI OPERATIVNI PROGRAM SPLITSKO-DALMATINSKE ŽUPANIJE, [Internet], raspoloživo na: <https://makarska.hr/clients/1/documents/468.pdf/> [03.05.2018.]
28. Šimić, A. (2015) Agroturizam na području Splitsko-dalmatinske županije: ograničenja i mogućnosti, Agronomski fakultet Zagreb
29. Šipić, L. (2018) USPOREDBA RAZVOJA RURALNOG TURIZMA HRVATSKE I FRANCUSKE, Sveučilište u Splitu, Ekonomski fakultet Split
30. Tkalac Verčić, A., Sinčić Ćorić, D., Pološki Vokić, N. (2010) Priručnik za metodologiju istraživačkog rada, str. 111
31. Tušek, K. (2014) ULOGA I ZNAČAJ OBITELJSKIH POLJOPRIVREDNIH GOSPODARSTAVA U REPUBLICI HRVATSKOJ, završni rad, Poljoprivredni fakultet u Osijeku
32. Zakon o poljoprivredi NN 149/09 raspoloživo na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2009_12_149_3636.html [25.04.2018.]
33. Zakon o turističkoj djelatnosti, NN 8/96, [Internet], raspoloživo na: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/1996_01_8_119.html [25.04.2018.]
34. Zelenika, R. (1998): Metodologija i tehnologija izrade znanstvenog i stručnog djela, Ekonomski fakultet, Rijeka, Rijeka
35. Vlada Republike Hrvatske (2013) Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine [Internet], raspoloživo na: <https://mint.gov.hr/UserDocsImages/arhiva/130426-Strategija-turizam-2020.pdf> [02.05.2018.]
36. Wikipedia, [Internet], raspoloživo na: https://hr.wikipedia.org/wiki/Hrvatska_gospodarska_komora [02.05.2018.]

POPIS SLIKA

Slika 1: Razvoj ostvarenog broja noćenja u turističkim smještajnim jedinicama ruralnih područja 2012-2015

Slika 2: Broj noćenja u smještajnim jedinicama ruralnih područja „Starih zemalja članica- 15“ 2012-2015

Slika 3: Ukupni proračun po zemljama (dnevno ažuriranje): Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, EUR milijardi

Slika 4: Provedba država članica za Europski poljoprivredni fond za ruralni razvoj, (Ukupni trošak) % planiranog

Slika 5: Portal Agriturismo.it

Slika 6: Turistički promet po regijama- struktura 2017

POPIS GRAFOVA

Graf 1: Broj dolazaka i noćenja turista na području Splitsko-dalmatinske županije, 2010-2017

Graf 2: Koji su vaši osobni i obiteljski razlozi za otvaranje agroturističkog gospodarstva?

Graf 3: Putem kojih kanala plasirate vlastite proizvode?

Graf 4: Subvencije koje koristite u Vašem poslovanju?

Graf 5: Subvencije su Vam pomogle u poslovanju?

Graf 6: Označite s kojima od navedenih institucija ostvarujete najbolju suradnju.

Graf 7: Prepreke u bavljenju agroturizmom

Graf 8: Prema Vašem mišljenju, koji su elementi potrebni za uspjeh poljoprivrednih gospodarstava u agroturizmu?

Graf 9: "Agroturistička djelatnost mogla potaknuti socioekonomski razvoj splitskog zaleđa i ostalog ruralnog područja SD županije uključujući i otoke."

Graf 10: Prema Vašem mišljenju, u kojoj mjeri agroturizam SADA utječe na socioekonomske elemente SD županije?

Graf 11: Vaša povezanost s agroturističkom djelatnošću

Graf 12: Struktura zaposlenih na Vašem agroturizmu

Graf 13: Prevladavajuća stručna sprema članova kućanstva

Graf 14: Vaši osobni i obiteljski razlozi za otvaranje obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva

Graf 15: Putem kojih kanala plasirate vlastite proizvode?

Graf 16: Subvencije koje koristite u Vašem poslovanju

Graf 17: Subvencije su Vam pomogle u poslovanju

Graf 18: Označite s kojima od navedenih institucija ostvarujete najbolju suradnju

Graf 19: Što je za Vas agroturizam?

POPIS TABLICA

Tablica 1: Broj poljoprivrednih gospodarstava na dan 31.12.2016.godine

Tablica 2: Broj poljoprivrednih gospodarstava na dan 31.12.2017.godine

Tablica 3: Struktura turističkih OPG-ova u RH, prema županijama, 2015.g.

Tablica 4: Makroekonomska obilježja SDŽ

Tablica 5: Broj dolazaka i noćenja turista na području Splitsko-dalmatinske županije, 2010-2017

Tablica 6: SWOT analiza agroturizma Splitsko-dalmatinske županije

PRILOZI

Prilog 1: Anketni upitnik (vlasnici/djelatnici OPG-a)

Prilog 2: Anketni upitnik (vlasnici/djelatnici agroturističkog gospodarstva)

Prilog 1

Ključne prepreke razvoju agroturizma na području Splitsko-dalmatinske županije- stavovi poljoprivrednih gospodarstava

Poštovani,

Moje ime je Ana Marinelić i studentica sam zadnje godine diplomskog studija Menadžment u turizmu i hotelijerstvu, Ekonomski fakultet Split.

U okviru izrade diplomskog rada provodim anketu o stavovima ključnih dionika agroturizma o ključnim preprekama razvoju agroturizma na području Splitsko-dalmatinske županije te molim Vaše sudjelovanje.

Anketa je anonimna te svi podaci ostaju strogo povjerljivi i koristit će se isključivo u skupnoj obradi!

Molim ispuniti ako ste vlasnik/djelatnik OPG-a!

Molim Vas da odvojite malo vremena i iskreno odgovorite na pitanja.
Unaprijed zahvaljujem i srdačno Vas pozdravljam!

1. Vaši osobni i obiteljski razlozi za otvaranje obiteljskog poljoprivrednog gospodarstva

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Raditi samostalno, samozapošljavanje
- ☐ Prodaja poljoprivrednih proizvoda
- ☐ Osigurati djeci posao kako bi obitelj bila na okupu
- ☐ Iskoristiti iskustvo stečeno u turističkoj djelatnosti
- ☐ Ostalo: _____

2. Putem kojih kanala plasirate vlastite proizvode?

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Putem registriranog OPG-a
- ☐ Na tržnici/veletržnici
- ☐ U specijaliziranim trgovinama
- ☐ Na sajmovima

3. Subvencije koje koristite u vašem poslovanju

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Nepovratni poticaji u poljoprivredi (MINP)
- ☐ Subvencionirane kamate na kredit
- ☐ Fond Europske Unije (IPARD)
- ☐ Nepovratni poticaji u turizmu (MINT)
- ☐ Ne koristim subvencije

4. Subvencije su Vam pomogle u poslovanju

Označite samo jedan oval.

- ☐ Da
☐ Ne
☐ Ne znam

5. Označite s kojima od navedenih institucija ostvarujete najbolju suradnju?

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Ministarstvo turizma
☐ Ministarstvo poljoprivrede
☐ Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
☐ Hrvatski centar za poljoprivredu, hranu i selo
☐ Hrvatska gospodarska komora
☐ Obrazovne institucije
☐ Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije
☐ Splitsko-dalmatinska županija
☐ Lokalne akcijske grupe
☐ Općina

6. Što je za Vas agroturizam?

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Spoj turizma i poljoprivrede
☐ Turistička ponuda s autohtonim proizvodima
☐ Prezentacija proizvodnje te direktna prodaja vlastitih proizvoda
☐ Povratak u prirodu, rad koji oplemenjuje osobu
☐ Turizam na seoskom gospodarstvu
☐ Turističke aktivnosti u ruralnim prostorima
☐ Održivi turizam, promocija gastro baštine pojedinog kraja
☐ Zadovoljiti gosta
☐ Mogućnost za dodatnu zaradu
☐ Budućnost naših prostora
☐ Dodatna vrijednost poljoprivredi
☐ Hrvatski proizvod, uživanje u uređenoj infrastrukturi i ponudi domaće hrane i seoskih aktivnosti

7. Kada biste se odlučili za bavljenje agroturizmom kako dodatnom djelatnošću, koji bi bio glavni motiv?

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Povećanje dohotka
☐ Lakši plasman/prodaja vlastitih proizvoda
☐ Zaposlenje članova obitelji
☐ Smisao života u trećoj dobi
☐ Obnova djedovine
☐ Ostalo: _____

8. Namjeravate li se u slijedećih 2-3 godine početi baviti agroturizmom?

Označite samo jedan oval.

- ☐ Da
☐ Ne
☐ Ne znam

Demografski podatci

9. Vaša dob

Označite samo jedan oval.

- ☐ 0-14
☐ 15-29
☐ 30-43
☐ 44-58
☐ 59-73
☐ 74+

10. Spol

Označite samo jedan oval.

- ☐ M
☐ Ž

11. Stručna sprema

Označite samo jedan oval.

- ☐ Završena VSS
☐ Završena VŠS
☐ Završena SSS
☐ Završena osnovna škola
☐ Završeno manje od osnovne škole

Omogućuje

 Google Forms

Prilog 2

Ključne prepreke razvoju agroturizma na području Splitsko-dalmatinske županije

Poštovani,

Moje ime je Ana Marinelić i studentica sam zadnje godine diplomskog studija Menadžment u turizmu i hotelijerstvu, Ekonomski fakultet Split.

U okviru izrade diplomskog rada provodim anketu o stavovima ključnih dionika agroturizma o ključnim preprekama razvoju agroturizma na području Splitsko-dalmatinske županije te molim Vaše sudjelovanje.

Anketa je anonimna te svi podaci ostaju strogo povjerljivi i koristit će se isključivo u skupnoj obradi!

Molim ispunite ako ste vlasnik/djelatnik agroturizma!

Molim Vas da odvojite malo vremena i iskreno odgovorite na pitanja.
Unaprijed zahvaljujem i srdačno Vas pozdravljam!

1. Koji su Vaši osobni i obiteljski razlozi za otvaranje agroturističkog gospodarstva

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Raditi samostalno, samozapošljavanje
- ☐ Prodaja poljoprivrednih proizvoda
- ☐ Osigurati djeci posao kako bi obitelj bila na okupu
- ☐ Iskoristiti iskustvo stečeno u turističkoj djelatnosti
- ☐ Ostalo: _____

2. Putem kojih kanala plasirate vlastite proizvode?

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Putem registriranog agroturizma
- ☐ Na tržnici/veletržnici
- ☐ U specijaliziranim trgovinama
- ☐ Na sajmovima

3. Subvencije koje koristite u vašem poslovanju

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Nepovratni poticaji u poljoprivredi (MINP)
- ☐ Subvencionirane kamate na kredit
- ☐ Fond Europske Unije (IPARD)
- ☐ Nepovratni poticaji u turizmu (MINT)
- ☐ Ne koristim subvencije

4. Subvencije su Vam pomogle u poslovanju

Označite samo jedan oval.

- ☐ Da
☐ Ne
☐ Ne znam

5. Označite s kojima od navedenih institucija ostvarujete najbolju suradnju?

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Ministarstvo turizma
☐ Ministarstvo poljoprivrede
☐ Agencija za plaćanja u poljoprivredi, ribarstvu i ruralnom razvoju
☐ Hrvatski centar za poljoprivredu, hranu i selo
☐ Hrvatska gospodarska komora
☐ Obrazovne institucije
☐ Turistička zajednica Splitsko-dalmatinske županije
☐ Splitsko-dalmatinska županija
☐ Lokalne akcijske grupe
☐ Općina

6. Prepreke u bavljenju agroturizmom

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Nedovoljno financijskih sredstava za pokretanje
☐ Zahtjevna administracijska procedura
☐ Nedovoljno kapaciteta (proizvodnje)
☐ Nedovoljno vlastitog znanja
☐ Vlasništvo nad zemljom
☐ Nezainteresiranost države za sufinanciranje
☐ Lažno korištenje poticaja

7. Prema Vašem mišljenju, koji su elementi potrebni za uspjeh poljoprivrednih gospodarstava u agroturizmu?

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Cijela obitelj uključena u posao
☐ Potrebna je kategorizacija
☐ Profesionalnost i obrazovanje
☐ Proizvodnja i ponuda domaćih proizvoda
☐ Kvaliteta, očuvana priroda i niske cijene
☐ Suradnja s nadležnim institucijama (ministarstva poljoprivrede, turizma, turističke zajednice...)
☐ Marketing
☐ Platežna moć kupaca
☐ Vlastita financijska sredstva i povoljna kreditna sredstva
☐ Kvalitetna infrastruktura
☐ Ostalo: _____

8. "Agroturistička djelatnost mogla potaknuti socioekonomski razvoj splitskog zaleđa i ostalog ruralnog područja SD županije uključujući i otoke."

Označite samo jedan oval.

	1	2	3	4	5	
"U potpunosti se ne slažem"	☐	☐	☐	☐	☐	"U potpunosti se slažem"

9. Prema Vašem mišljenju, u kojoj mjeri agroturizam SADA utječe na socioekonomske elemente SD županije?

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Povećanje broja ženskih poduzetnica
- ☐ Smanjenje siromaštva
- ☐ Povratak stanovništva na selo
- ☐ Produljenje ljetne sezone
- ☐ Prepoznatljivost mjesta i očuvanje tradicije
- ☐ Zadržavanje stanovništva na selu
- ☐ Privlačenje turista s obale u unutrašnjost
- ☐ Oživljavanje poljoprivredne djelatnosti
- ☐ Gospodarski razvoj područja i povećanje dohotka

10. Vaše zaključno mišljenje o stanju i razvoju agroturizma u Splitsko-dalmatinskoj županiji?

11. Vaša povezanost s agroturističkom djelatnošću

Označite samo jedan oval.

- ☐ Vlasnik/ca turističkog OPG-a
- ☐ Zaposlenik/ca turističkog OPG-a
- ☐ Zaposlenik/ca turističkog OPG-a i član obitelji

12. Struktura zaposlenih na vašem agroturizmu

Označite samo jedan oval.

- ☐ Samo obitelj
- ☐ Obitelj i sezonski radnici
- ☐ Stalni zaposleni radnici

13. Prevladavajuća stručna sprema članova kućanstava

Odaberite sve točne odgovore.

- ☐ Završena VSS
- ☐ Završena VŠS
- ☐ Završena SSS
- ☐ Završena osnovna škola
- ☐ Završeno manje od osnovne škole

Demografski podatci

14. Vaša dob

Označite samo jedan oval.

- ☐ 0-14
- ☐ 15-29
- ☐ 30-43
- ☐ 44-58
- ☐ 59-73
- ☐ 74+
- ☐ Ostalo: _____

15. Spol

Označite samo jedan oval.

- ☐ M
- ☐ Ž

16. Stručna sprema

Označite samo jedan oval.

- ☐ Završena VSS
- ☐ Završena VŠS
- ☐ Završena SSS
- ☐ Završena osnovna škola
- ☐ Završeno manje od osnovne škole

